სსიპ გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი

ავთანდილ მეცხვარიშვილი

სახელმწიფო პოლიტიკა დევნილთა მიმართ 2008-2019 წლებში

სამაგისტრო ნაშრომი შესრულებულია

სოციალურ მეცნიერებათა, ბიზნესისა და სამართალმცოდნეობის ფაკულტეტზე

საჯარომ მართველობის მაგისტრის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

ხელმძღვანელი: სოფო ჩქოფოია

სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი

გორი

2019

ანოტაცია

ჩვენი საკვლევი ნაშრომი „**სახელმწიფო პოლიტიკა დევნილთა მიმართ 2008-2019 წლებში**", შეეხება საქართველოში იძულებით გადაადგილებულ პირთა პრობლემებს და სახელმწიფოს მიერ შემუშავებულ პოლიტიკას აღნიშნულის აღმოსაფხვრელად. **კვლევის მიზანი**გახლდათ შეგვესწავლა შემდეგი საკითხები: დევნილის სტატუსის მინიჭება, აღდგენა და ჩამორთმევა, ასევე გამოსახლება და გასახლება, კონპენსაცია და გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართით უზრუნველყოფა, აქედან გამომდინარე ჩვენი საკვლევი თემა **აქტუალურად მიმაჩნია.** ჩატარებული **კვლევის ამოცანაა**იმის ჩვენება, რომ საქართველოში დევნილთა პრობლემები აქტუალური და სპეციფიკურია და საჭიროებს სახელმწიფოს მხრიდან რეფორმების გატარებას და გამოვლენილი საჭიროებების მოგვარებას. ჩატარებული **კვლევის საგანია** საქართველოში იძულებით გადაადგილებულ პირთა საჭიროებების გამოვლენა და შესაბამისი რეკომენდაციების გაცემა. **კვლევის ობიექტია** საქართველოს ეროვნულ არქივში და ეროვნულ ბიბლიოთეკაში განთავსებული წიგნადი ფონდი, ასევე საქართველოს მთავრობის ოფიციალურ ვებგვერდებზე განთავსებული ინფორმაცია. ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევის **ძირითად შედეგად** ვამტკიცებთ იმას, რომ საქართველოში დევნილთა პრობლემები დღესაც მწვავედ დგას მიუხედავად სახელმწიფოს მხრიდან გადადგმული არაერთი მნიშვნელოვანი ნაბიჯისა. სახელმწიფოს მხრიდან საჭიროა განხორციელდეს შემდეგი ქმედითი ნაბიჯები: აღმოიფხვრას არსებული ხარვეზები, გამოვლინდეს დევნილთა პრობლემები და საჭიროებები და გადაიდგას ქმედითი ნაბიჯები აღნიშნულის მიმართულებით. ჩვენს მიერ ჩატარებული **კვლევის სიახლე** გახლავთ ჩვენება იმისა, რომმიუხედავად არაერთი რეფორმისა და ქმედითი ნაბიჯისა სახელმწიფოს მხრიდან, აღნიშნული პრობლემა მაინც მწვავედ დგას დღეს ჩვენი ქვეყნის წინაშე.

კვლევის პროცესში **გამოვიყენეთ** ზოგადმეცნიერული **მეთოდები,** კერძოდ: ანალიზი და სინთეზი, დაკვირვება, შედარება, ჰიპოთეზა, კვლევა და ანალოგია.

Annotation

"State policy towards IDPs in 2008-2019 years"

Avtandil Metskhvarishvili

Our research work **"State policy towards IDPs in 2008-2019 years"**concerns the problems of IDPs in Georgia and the policy developed by the state to eradicate it.**The aim of the research** was to study the following issues: granting IDP status, recovery and seizure, also eviction and expulsion, compensation and providing long-term living space, therefore, I think our research topic is actual. **The task of a conducted research** is to show, that the problems of IDPs in Georgia is actual and specific and requires reforms from the state and solving the identified needs.**The subject of the research** is to identify the needs of **IDPs** in Georgia and issue relevant recommendations.**The object of the research is** the book fund saved in Georgian national archeological archive and national library, also information placed on the official website of Georgian government.**As a main result** of our research we prove that the problems of IDPs in Georgia are still acute despite the many important steps taken by the state.The state needs to take the next effective steps: to eradicateexisting shortcomings, identify IDPs problems and needs and take effective steps towards this.**The novelty of this research** is to show that,despite many reforms and effective steps from the state, this problem is still acute in our country.

In the process of the research we **used** the general scientific **methods**, namely: analysis and synthesis, observation, comparison, hypothesis, research and analogy.

სარჩევი

შესავალი --- 5

თავი 1. დევნილის სტატუსის მინიჭება და არსებული პრობლემები --------------------- 7

1.1. დევნილის სტატუსის მინიჭების პრობლემატიკა დევნილებისათვის და კონფლიქტის ზონის მიმდებარე სოფლებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთათვის --- 7

1.2. დევნილთა სტატისტიკა სტატუსის ჩამორთმევის, შეწყვეტისა და აღდგენისშესახებ -- 13

თავი 2. დევნილებისათვის კონპენსაციის გაცემა, გამოსახლება და განსახლება -------- 17

2.1. დევნილი მოსახლეობისათვის კონპენსაციის გაცემა და ოჯახების ხელოვნურად გაერთიანების პრობლემა -- 17

2.2. დევნილთა გამოსახლება კომპაქტური განსახლების ობიექტებიდან და დროებითი თავშესაფრებიდან -- 18

თავი 3. დევნილთა გრძელვადიანი საცხოვრებლით უზრუნველყოფის სახელმწიფო პოლიტიკა -- 25

3.1. დევნილთა გრძელვადიანი განსახლება --- 25

3.2. დევნილთა გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართით უზრუნველყოფის წესი და კრიტერიუმები -- 28

3.3. დევნილი ოჯახებისთვის იპოთეკური სესხის დაფარვის პროექტი ----------- 51

დასკვნა --- 53

გამოყენებული ლიტერატურა --- 55

შესავალი

ჩვენს მიერ საკვლევი სამაგისტრო ნაშრომი „სახელმწიფოს პოლიტიკა დევნილთა მიმართ 2008-2019 წლებში“,ეხება ომის შემდგომ დაზარალებული დევნილი მოსახლეობის საჭიროებების შესწავლას და შესაბამისი რეკომენდაციების შემუშავებას.

საკვლევი თემის აქტუალობა: თემა აქტუალურია იქიდან გამომდინარე, რომ საქართველოში დევნილთა პრობლემები 1990 - იანი წლებიდან მოყოლებული დღესაც მწვავედ დგას. სახელმწიფოს მხრიდან გადადგმული ნაბიჯების მიუხედავად დევნილთა პრობლემები ისევ აქტუალურია და საკმაოდ დიდია დევნილთა რაოდენობა, რომლებსაც სახელმწიფოსგან საცხოვრებელი ფართები ჯერ კიდევ არ მიუღიათ.

დღეს დევნილთა საკითხი საქართველოში მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს და საქართველოს მთავრობამ შეიმუშავა არაერთი პროექტი, რომელიც მიზნად ისახავს დევნილი მოსახლეობისათვის იპოთეკური სესხების დაფარვას და „სოფლად სახლის“ პროექტს.

ნაშრომში განხილულია კანონები და კანონოროექტები, ასევე პუნქტები, რომლის მიხედვითაც ხდება დევნილთა პრობლემების მოგვარება.

ნაშრომში განხილული სიახლე წარმოადგენს აქტუალურ თემას და მოიცავს მნიშვნელოვან საკითხებს საქართველოში იძულებით გადაადგილებულ პირთა მიმართ. აღნიშნული საკითხები აქტუალური და მნიშვნელოვანია დევნილთა პრობლემების განხილვის და მოგვარების მიმართულებით. საქართველოს მთავრობის მირ გამოცემული განკარგულებების და კანონპროექტების გათვალისწინებით ხორციელდება

მნიშვნელოვანი ქმედებები, როგორიცაა დევნილთა სტატუსის მინიჭება და საცხოვრებელი ფართებით დაკმაყოფილება.

ნაშრომის ძირითადი მიზანია: ომის შემდგომ იძულებით გადაადგილებულ პირთა სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესების ღონისძიებების შემუშავება და მისი გატარების უზრუნველყოფა სახელმწიფოს მხრიდან, სახელმწიფოს მიერ დაზარალებული მოსახლეობის საჭიროებებიდან გამომდინარე განხორციელებული პროგრამებისა და პროექტების ანალიზი და შეფასება, მათი ძლიერი და სუსტი მხარეების გამოვლენა.

კვლევის საგანი: იძულებით გადაადგილებული მოსახლეობის საჭიროებების გამოვლენა, შესწავლა და შესაბამისი დასკვნების და რეკომენდაციების შემუშავება. დევნილის სტატუსის მინიჭება, ჩამორთმევა და აღდგენა, საცხოვრებელი ფართით უზრუნველყოფა, კონპენსაცია.

კვლევისთვის გამოყენებული მეთოდები და მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა: ნაშრომი დამუშავებულ იქნა გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში არსებული მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გამოყენებით. ასევე საქართველოს მთავრობის ოფიციალურ ვებ-გვერდებზე არსებული ინფორმაციით და საქართველოს მთავრობის მიერ მიღებული განკარგულებებით და დებულებებით, ნაშრომში გამოყენებულია ინტერნეტ რესურსები.

თავი 1. დევნილის სტატუსის მინიჭება და არსებული პრობლემები

1.1 დევნილის სტატუსის მინიჭების პრობლემატიკა დევნილებისათვის და კონფლიქტის ზონის მიმდებარე სოფლებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთათვის

საქართველოს კანონი - „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადილებულ პირთა" - დევნილთა შესახებ, ტერმინს დევნილს განმარტავს შემდეგნაირად: დევნილად ითვლება (იძულებით გადაადგილებულ პირად), „საქართველოს მოქალაქე ან საქართველოში სტატუსის მქონე მოქალაქეობის არმქონე პირი, რომელიც იძულებული გახდა დაეტოვებინა მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი იმ მიზეზით, რომ უცხო ქვეყნის მიერ ტერიტორიის ოკუპაციის, აგრესიის, შეიარაღებული კონფლიქტის, საყოველთაო ძალადობის ან/და ადამიანის უფლებების მასობრივი დარღვევის გამო საფრთხე შეექმნა მის ან მისი ოჯახის წევრის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას, ან თავისუფლებას ან /და ზემოაღნიშნული მიზეზის გათვალისწინებით შეუძლებელია მისი მუდმივ საცხოვრებელ ადგილზე დაბრუნება".

საქართველოს კანონი - „ლტოლვილისა და ჰუმანიტარული სტატუსებისშესახებ"- „ლტოლვილის სტატუსი ენიჭება პირს, რომელიც არ არის საქართველოს მოქალაქე ან საქართველოში მუდმივად მცხოვრები მოქალაქეობის არ მქონე პირი, იმყოფება საქართველოში, აქვს საფუძვლიანი შიში, რომ იგი შეიძლება გახდეს დევნილის მსხვერპლი რასის, რელიგიის, აღმსარებლობის, ეროვნების, გარკვეულ სოციალური

ჯგუფისადმი კუთვნილების ან პოლიტიკური შეხედულების გამო და არ შეუძლია ან არ სურს, ამგვარი შიშიდან გამომდინარე, დაბრუნდეს თავის წარმოშობის ქვეყანაში ან ისარგებლოს ამ ქვეყნის მფარველობით“.

სახელმწიფოს მხრიდან გადადგმული ნაბიჯები დევნილთა მიმართ ყოველთვის და დღესაც წარმოადგენს ინტერესის საგანს, რადგან დევნილებს დღესაც ბევრი პრობლემის წინაშე უხდებათ ბრძოლა, მიუხედავად იმისა, რომ წლების განმავლობაში გამოიცა არაერთი ნორმატიული აქტი, რომელიც აწესრიგებს დევნილობასთან დაკავშირებულ საკითხებს, მაინც რჩება პრობლემები და ხარვეზები, რომლებიც ხელს უშლის დევნილებს, როგორც სტატუსის მინიჭებაში, ასევე სხვა სახის პრობლემების მოგვარებაში. ამიტომ აუცილებელია სახელმწიფოს მხრიდან გადაიდგას სწორი და მნიშვნელოვანი ნაბიჯები, რათა თავიდან იქნეს აცილებულიმნიშვნელოვანი პრობლემები და შემცირებულ იქნას მნიშვნელოვნი ხარვეზები, რომელიც ძირითადად გამოწვეულია არასრულყოფილი საკანონმდებლო ბაზით.

2011 წლის „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგულებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო“ - სმონაცემებით 247000 პირი დევნილი ცხოვრობდა საქართველოში 90-იანი წლების მოვლენების შემდეგ. 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომმა, რომელიც აგვისტოს ომად მოიხსენიება და მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთსა და საქართველოს შორი ომი მხოლოდ 5 დღე იყო, მაინც მნიშვნელოვანი დარტყმა და პრობლემები გამოიწვია საქართველოში, რადგან დაიღუპა 408 ადამიანი, აქედან: 224 მშვიდობიანი მოქალაქე, შინაგან საქმეთა სამინისტროს თანამშრომელი 14 და 170 სამხედრო მოსამსახურე. „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგულებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო“ - ს მონაცემებზე დაყრდნობით ომის შედეგად დაშავდა და დაიჭრა 2332 ადამიანი, მათ შორის 1054 სამხედრო მოსამსახურე. საცხოვრებელი ადგილი პირველ ეტაპზე დატოვა 130000-მა ადამიანმა, მაგრამ მოგვიანებით ნაწილმა ომის შედეგად სახელმწიფო მნიშვნელოვანი პრობლემის და გადაწყვეტილების წინაშე დადგა, რადგან მას უნდა მოეგვარებინა 26000 ახალი დევნილის პრობლემა.

სახელმწიფოს მოუწია დევნილებთან დაკავშირებით სტრატეგიების შემუშავება და ორი მთავარი მიზნის გამოყოფა:

- ხელი შეეწყო დეევნილი მოსახლეობის ინტეგრირებისათვის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, შეექმნაპირობები და ხელი შეეწყო მათი ღირსეული ცხოვრებისთვის;
- შეექმნა დევნილი მოსახლეობისთვის პირობები, რათა მათ ჰქონდეთ შესაძლებლობა დაუბრუნდნენ თავიანთ საცხოვრებლებს უსაფრთხოდ და ღირსეულად.

აღნიშნული მიმართულებით ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს სახელმწიფოს მხრიდან დევნილის სტატუსის მინიჭების პრობლემა, რაც რეალურად უფრო ამძიმებს იმ პირების მდგომარეობას,რომლებისთვისაც რეალურად საჭიროებას წარმოადგენს დევნილების სტატუსის მინიჭება. პრობლემები სხვადასხვა მიმართულებით გამოვლინდა:

- პირებმა რომლებმაც 10000 აშშ დოლარი აიღეს სახელმწიფოსაგან, საცხოვრებელი ფართის სანაცვლოდ 2008 წლის ომის შედეგად;
- იძულებით გადაადგილებული პირები 2008 წლის აგვისტოს ომის შედეგად, რომლებიც ცხოვრობდნენ (ცხოვრობენ) კონფლიქტის ზონის მიმდებარე სოფელში;
- საქართველოს მოქალაქეობის მქონე პირები, უცხო ქვეყნის მოქალაქეობასთან ერთად;
- დევნილის სტატუსის მინიჭებასთან დაკავშირებით სასამართლოს მიერ მიღებული აღუსრულებლობა.

დევნილის სტატუსის მინიჭებაზე პრობლემები შეექმნათ იმ პირებს, ვინც სახელმწიფოსგან საკომპენსაციო თანხა აიღეს, სახელმწიფოს მიერ ფართის სანაცვლოდ, მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფომ თვითონ შესთავაზა 2008 წლის აგვისტოს ომის შემდეგ განსახლების რამდენიმე ფორმა:

- საკომპენსაციო თანხა 10000 აშშ დოლარი, საცხოვრებელი ფართის სანაცვლოდ;
- სახელმწიფოსგან: შესყიდული, აშენებული და რეაბილიტირებული საცხოვრებელი ფართები.

2009 წლის ივლისში„საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგულებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო" -ს ინფორმაციით, სახელმწიფომ დევნილი მოსახლეობისათვის:

- შეისყიდა 453 საცხოვრებელი ფართი;
- ააშენა 3963 საცხოვრებელი კოტეჯი;
- 1500 ბინას კი რეაბილიტაცია გაუკეთა.

სახელმწიფოსაგან ამ პირობების შექმნის შემდეგ 5753 ოჯახი დაკმაყოფილებული იქნა და 18866 ადამიანს პირობები მეტ-ნაკლებად მოუგვარდათ. 2011 წლის აპრილის თვის მონაცემებით, მსგავს საცხოვრებლეში 19229 პირი იყო უკვე რეგისტრირებული. სახელმწიფოსაგან დევნილმა მოსახლეობამ, რომლებმაც 10000 აშშ დოლარი აირჩიეს საცხოვრებელი ფართის სანაცვლოდ, რომელსაც სახელმწიფო სთავაზობდა სხვადასხვა სახით, შეექმნათ დევნილობის სტატუსის მინიჭებასთან პრობლემები, განსხვავებით იმ დევნილი მოსახლეობისაგან რომლებმაც სახელმწიფოსაგან აირჩიეს შეთავაზებული საცხოვრებელი ფართები. სამინისტრომ დევნილის სტატუსი არ მიანიჭა იმ პირებს ვინც კომპენსაცია აიღო და ამით შეაფერხა სპეციალურად პროცესი სტატუსის მინიჭებისა, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად, რომელიც ეხება „იძულებით გდაადგილებულ პირთა - დევნილთა შესახებ", რომლის თანახმადაც - „დევნილად ითვლება (იძულებით გადაადგილებულ პირად), „საქართველოს მოქალაქე ან საქართველოში სტატუსის მქონე მოქალაქეობის არმქონე პირი, რომელიც იძულებული გახდა დაეტოვებინა მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი იმ მიზეზით, რომ უცხო ქვეყნის მიერ ტერიტორიის ოკუპაციის, აგრესიის, შეიარაღებული კონფლიქტის, საყოველთაო ძალადობის ან/და ადამიანის უფლებების მასობრივი დარღვევის გამო საფრთხე შეექმნა მის ან მისი ოჯახის წევრის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას, ან თავისუფლებას ან /და ზემოაღნიშნული მიზეზის გათვალისწინებით შეუძლებელია მისი მუდმივ საცხოვრებელ ადგილზე დაბრუნება". კანონიდან გამომდინარე სამინისტროს ამ პირებისთვისაც უნდა მიენიჭებინა დევნილის სტატუსი, რაც არ განხორციელდა და რის შედეგადაც აღნიშნულმა ქმედებამ გამოიწვია თვეებისა და წლების განმავლობაში დევნილი მოსახლეობის სოციალური, ეკონომიკური და საყოფაცხოვრებო პირობების

გამწვავება. მათ ასევე დაკარგეს, დევნილებისთვის განკუთვნილი ყოველთვიური შემწეობა. 2008 წლის აგვისტოს ომის შემდგომ 26000 იძულებით გადაადგილებულ პირიდან დევნილის სტატუსი სამინისტრომ ეტაპობრივად მიანიჭა:

- 2009 წლის ოქტომბრის თვისმონაცემებით - 12112 ადამიანს;
- 2010 წლის თებერვლის თვის მონაცემებით - 15497 ადამიანს;
- 2011 წლის აპრილის თვის მონაცემებით - 17714 პირს;
- 3591 პირი წარმოადგენს დევნილების კატეგორიას, როლებმაც საკუთარი საცხოვრებელი ფართები დატოვეს 1991-1992 წლებში და მათ სტატუსი მინიჭებული ჰქონდათ.

დევნილის სტატუსის მინიჭებაზე პრობლემები შეექმნათ ასევე იმ პირებასც, რომლებიც კონფლიქტის ზონის მიმდებარე სოფლებიდან იძულებულები გახდნენ დაეტოვებინათ საკუთარი საცხოვრებელი ადგილები ისევე, როგორც ოკუპირებული ტერიტორებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირებს, რომლებმაცკონფლიქტის მიმდებარე ტერიტორია დატოვეს: ხურვალეთის; ზარდიაანთკარის, ქვეშის, ერგნეთის,გუგუტიაანთკარის, ზემო ნიქოზის და სხვა სოფლების მოსახლეობამ და მათი ნაწილი დღესაც ვერ უბრუნდება საკუთარ საცხოვრებელ ადგილს და აღნიშნული მოსახლეობის დიდი ნაწილი ცხოვრობს შიდა - ქართლში არსებულ სხვადასხვა შენობებში(ბაგა-ბაღში) და სახელმწიფოს დღემდე არ აქვს მათ მიმართ გატარებული კონკრეტული ღონისძიებები. რაც ეხება საკუთარ სახლებში დაბრუნებას და/ან დევნილის სტატუსის მინიჭებას. მოსახლეობამ შესძლო ეტაპობრივად საკუთარ სახლებში დაბრუნება, თუმცა სამწუხაროდ, ახალგაზრდების გარკვეული ნაწილი დღემდე უკან ვერ ბრუნდება, უსაფრთხოების, სოციალურ-ეკონომიკური, მოუწესრიგებელი საცხოვრებელი ადგილის გამო.

საქართველოს კანონი - „იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილის შესახებ“, მართალია დევნილის სტატუსის მინიჭებას პირდაპირ არ უკავშირებს ოკუპირებილი ტერიტორიებიდან გადაადგილებას, მაგრამ საყურადღებოა გაეროს სახელმძღვანელო პრინციპები იძულებით გადაადგილებულ პირთა მიმართ, რომლის თანახმადაც, იძულებით გადაადგილებულ პირებს უფლება აქვთ - „დაცული იყვნენ

იძულებით დაბრუნებისაგან ან დასახლებისაგან ისეთ ადგილას, სადაც მათ სიცოცხლეს, უსაფრთხოებას, თავისუფლებას და/ან ჯანმრთელობას საფრთხე დაემუქრება“. სახელმწიფოს მხრიდან დღემდე არ გადადგმულა ქმედითი ნაბიჯები საყოფაცხოვრებო პირობების გასაუმჯობესებლად, რათა აღნიშნული მოსახლეობა დაუბრუნდეს საკუთარ სახოვრებელ სახლებს. გორის რაიონ სოფელ ზარდიაანთკარში, მცხოვრები პირები გაძარცვულ, დანგრეულ, საცხოვრებელ სახლებში ცხოვრობს. მიუხედავად იმისა, რომ 2008 წლის საქართველო-რუსეთის ომის შემდეგ 10 წელზე მეტი გავიდა პრობლემა ისევ პრობლემად რჩება და ომისაგან მიყენებული ზარალი იმდენად დიდია, რომ მოსახლეობა საკუთარი სახსრებით ვერ აგვარებს პრობლემას.

დევნილის სტატუსის მინიჭების/აღდგენის პრობლემა შეექმნათ უცხო ქვეყნის მოქალაქეობასთან ერთად საქართველოს მოქალაქეობის მქონე პირებსაც, მიუხედავად იმისა, რომ 2004 წელს ცვლილებები განხორციელდა საქართველოს კონსტიტუციაში და ასევე ორგანულ კანონში, რომელიც ეხება საქართველოს მოქალაქეობას და ეს ცვლილებები, რომელიც შეეხება საქართველოს მოქალაქეობის მინიჭებას იმ პირებისათვის, რომლებსაც საქართველოს წინაშე აქვთ განსაკუთრებული დამსახურება, ან მოქალაქეობის მინიჭება შედის საქართველოს ინტერესებში, ასეთ პირებს შესაძლებლობა მიეცა ყოფილიყვნენ საქართველოს მოქალაქეებიც და უცხო ქვეყნის მოქალაქეებიც. ამ ცვლილებებმა შესაძლებლობა მისცა ასევე იძულებით გადაადგილებულ პირებს, რომლებიც ცხოვრობდნენ საზღვარგარეთ, ჰქონოდათ როგორც უცხო ქვეყნის მოქალაქეობა, ასევე ჰქონდათ შესაძლებლობა საქართველოს მოქალაქეობაც მიეღოთ, რითაც აღიდგენდნენ საქართველოსთან პოლიტიკურდა სამართლებრივ ურთიერთობას. მიუხედავად ამ ცვლილებებისა დევნილის სტატუსის მიღებამ ან აღდგენამ გარკვეული პრობლემები მაინც შექმნა და ბევრ ადამიანს პრობლემები შეუქმნა, ამ მხრივ გამოიკვეთა ორი მთავარი პრობლემა უცხო ქვეყნის მოქალაქეობასთან ერთად საქართველოს მოქალაქეობის მქონე იძულებით გადაადგილებულ პირთა მიმართ:

- დევნილის სტატუსი მინიჭებული ჰქონდათ იძულებით გადაადგილებულ პირებს, მაგრამ უცხო ქვეყნის მოქალაქეობისმიიღების შემდეგ შეუწყდათ დევნილის სტატუსი;
- იძულებით გადაადგილებული პირები, რომლებსაც არ ჰქონდათ დევნილის სტატუსი. დღესდღეობით აღნიშნული პრობლემა შედარებით მოწესრიგებულია, რასაც კანონი არეგულირებს.

დევნილის სტატუსის მინიჭებაზე პრობლემები შეექმნათ ასევე იმ პირებს, რომელთა საქმეც სასამართლოში იყო გადაგზავნილი განხილვაზე, რადგან დევნილის სტატუსი არ მიენიჭა და მათ სასამართლოს მიმართეს.სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები და მათი აღსრულება სავალდებულოა ყველა პირისთვის და ორგანოსთვის სახელმწიფოს მთელ ტერიტორიაზე, მაგრამ არის შემთხვევები, როდესაც არ ხდება დევნილთა სტატუსის მინიჭება არსებული განხილვების შედეგადაც კი.

1.2 დევნილთა სტატისტიკა სტატუსის ჩამორთმევის, შეწყვეტისა და აღდგენის შესახებ

დევნილის სტატუსის ჩამორთმევა, შეწყვეტა და აღდგენა ერთ-ერთმნიშვნელოვან პრობლემად გვევლინება, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს კანონი - „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა შესახებ“- განსაზღვრავს, როგორც დევნილის სტატუსის მინიჭებას, ისე შეწყვეტას და ჩამორთმევას და აღდგენას. ამ კანონის მე-10 მუხლი განსაზღვრავს თუ ვის შეიძლება სტატუსი შეუწყდეს ან ჩამოერთვას და აღუდგეს:

1. პირს დევნილი სტატუსი შეუწყდება, თუ: ა) მას პირადი განცხადების საფუძველზე მოეხსნა დევნილის სტატუსი;

ბ) მის მუდმივ საცხოვრებელ ადგილზე აღმოიფხვრა ამ კანონის მე-6 მუხლის პირველ პუნქტში აღნიშნული მიზეზი;

გ) მას საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად შეუწყდა საქართველოს მოქალაქეობა;

დ) მან, როგორც საქართველოში სტატუსის მქონე მოქალაქეობის არმქონე პირმა, მიიღო სხვა ქვეყნის მოქალაქეობა;

ე) სასამართლომ იგი აღიარა უგზო-უკვლოდ დაკარგულად ან გამოაცხადა გარდაცვლილად;

ვ) ამ კანონის საფუძველზე წინასწარ გამოცხადებულ ვადაში მან არ გაიარა დევნილთა რეგისტრაცია;

ზ) პირი გარდაიცვალა.

2. პირს დევნილის სტატუსი აღუდგება, თუ:

ა) სასამართლომ გააუქმა ამ მუხლის პირველი პუნქტის „ე" ქვეპუნქტით გათვალისწინებული გადაწყვეტილება;

ბ) მას დევნილის სტატუსი შეწყვეტილი ჰქონდა ამ მუხლის პირველი პუნქტის „გ" ქვეპუნქტის საფუძველზე და „საქართველოს მოქალაქეობის შესახებ" საქართველოს ორგანული კანონის შესაბამისად მიენიჭა საქართველოს მოქალაქეობა;

გ) მას დევნილის სტატუსი შეწყვეტილი ჰქონდა ამ მუხლის პირველი პუნქტის „ა" ქვეპუნქტის საფუძველზე და პირადი განცხადებით კვლავ მოითხოვა დევნილის სტატუსის მინიჭება;

დ) მას დევნილის სტატუსი შეწყვეტილი ჰქონდა ამ მუხლის პირველი პუნქტის „ვ" ქვეპუნქტის საფუძველზე და პირადი განცხადებით კვლავ მოითხოვა დევნილის სტატუსის აღდგენა.

3. პირს დევნილის სტატუსი ჩამოერთმევა, თუ მან ეს სტატუსი ყალბი საბუთებისა და ინფორმაციის წარდგენის საფუძველზე მიიღო.

4. პირისათვის დევნილის სტატუსის შეწყვეტის, ჩამორთმევისა და აღდგენის საკითხებს წყვეტს სამინისტრო.

5. პირისათვის დევნილის სტატუსის შეწყვეტის, ჩამორთმევისა და აღდგენის თაობაზე დავებს წყვეტს სასამართლო."[1]

---

[1]https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2244506?publication=4საქართველოს კანონი - „ საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა შესახებ"

2018 წლის აპრილის მონაცემებით დევნილად რეგისტრირებულია 277403 პირი. „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგულებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო“ - ს მიერ 2014-2017 წლებში ჩამორთმეული და შეწყვეტილი დევილთა სტატისტიკა მნიშვნელოვნად აქტუალურია, რადგან 1232 პირს დევნილის სტატუსი შეუჩერდა 2014 – 2017 წლებში.აღნიშნული მიმართულებით ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი 2015 წელს დაფიქსირდა, 625 ადამიანს ჩამოერთვა დევნილის სტატუსი. დევნილის სტატუსი შეუჩერდათ იმ პირებსაც, რომლებმაც სხვა ქვეყნის მოქალაქეობა მიიღეს და ასეთი პირების რაოდენობა ყველაზე მეტჯერ 2016 წელს დაფიქსირდა. დევნილისსტატუსი შეუწყდა 17177 პირს.[2]დევნილთა ახალი რეგისტრაციის და საქართველოს მთავრობის N 794 განკარგულების საფუძველზე, რომელიც მოიცავდა 2013 წლის 1 აგვისტოდან - 27 დეკემბრის ჩათვლით იძულებით გადაადგილებულ პირთა რეგისტრაციას და ახალი მოწმობის გაცემას, მინისტრის ბძანებულებით 2014 წლის 1 ივნისამდე გაგძელდა. ამის მიუხედავად რეგისტრაციასაც პრობლემები მოჰყვა,რადგან პირიქით, შემცირდა დევნილების რაოდენობა ვიდრე მოიმატა. აღნიშნული განკარგულების საფუძველზე განხორციელდა:

- დევნილების და დევნილი ოჯახების განსაზღვრა;
- ფაქტიური მისამართების დადგენა;
- დევნილთა საცხოვრებელი პირობების გასაუმჯობესებლად სტრატეგიების შემუშავება და გადაწყვეტილება;
- სოციალურ-ეკონომიკური პირობების შესწავლა და განსაზღვრა;
- ელექტრონული ბაზის განახლება და ახალი ინფორმაციის ფორმირება;
- მოწმობების გაცემა დევნილებისთვის;
- დევნილთა დაჯგუფება მიზნობრივად, რათა შემდგომ განხორციელდეს მათი დახმარება;
- კანონის დარღვევით დევნილის სტატუსის მქონე პირების გამოვლენა.

[2]https://idfi.ge/ge/idps_in_georgia_statistics - დევნილთა სტატისტიკა სტატუსის ჩამორთმევის, შეწყვეტისა და შემოსავლების მიხედვით

2013 წელს რეგისტრაციის ხელახლა დაწყებამდე დევნილთა ბაზაში რეგისტრირებული იყო 271832 ადამიანი, ხელახალი რეგისტრაციის შედეგად მონაცემები მნიშვნელოვნად შეიცვალა და დევნილთა რაოდენობამ შეადგინა 262285 პირი.რადგან, როგორც ავღნიშნეთ 17177 ადამიანმა ვერ გაიარა სავალდებულო რეგისტრაცია და დევნილის სტატუსი შეუწყდათ. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ხელახალმა რეგისტრაციამ გამოავლინა მნიშვნელოვანი დარღვევები:

- დევნილის მოწმობის გაყალბება;
- სახელის და გვარის გაყალბება;
- ერთ დევნილზე რამდენიმე მოწმობის არსებობა;
- დევნილის მოწმობაში ფოტოსურათის შეცვლა და სხვა.

2014 წელს განხორციელდა პროექტი იუსტიციის სამინისტროს მიერ, რომელიც მოიცავდა ამინისტიას და რეგულაცია აისახა „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგულებულ პირთა, განსახლებისა და ტოლვილთა სამინისტრო“ - ს მიერ, რომელიც მოიცავდა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობიდან განთავისუფლებას იმ პირების მიმართ, რომლებსაც აღნიშნული კანონდარღვევა აღმოუჩინეს. ეს ეხებოდათ მხოლოდ მათ ვინც ნებაყოფლობით აღიარებდა დანაშაულს, მაგრამ არ ეხებოდათ იმ პირებს რომლებმაც დევნილის სტატუსის გაყალბების გზით მიიღეს ფულადი კომპენსაცია ან საცხოვრებელი ფართი. კანონი, რომელიც ეხებოდა ამინისტიას განხორციელდა 2014 წლის 1 იანვრიდან და გაგძელდა 2015 წლის 1 იანვრამდე და ამ პერიოდში ამინისტია შეეხო 367 ადამიანს. მათგან დევნილის სტატუსზე უარი განაცხადა 175 - მა ადამიანმა საკუთარი განცხადების საფუძველზე.[3]

დევნილის სტატუსი ჩამოერთვა:

წელი	**პირთა რაოდენობა**
2014	380

[3]http://mra.gov.ge/res/docs/201503241009041259 4.pdfსაქართველოსოკუპირებულიტერიტორიებიდანიძულებითგადაადგილებულპირთა, განსახლებისადალტოლვილთასამინისტროს 2014 წლისანგარიში;

2015	625
2016	128
2017	61

დევნილის სტატუსი 2014 წელს ჩამოერთვა - 380 ადამიანს; 2015 წელს დევნილის სტატუსი ჩამოერთვა - 625 ადამიანს; 2016 წელს დევნილის სტატუსი ჩამოერთვა - 128 ადამიანს; 2017 წელს კი დევნილის სტატუსი ჩამოერთვა 61 ადამიანს. სავალდებულო რეგისტრაციის გაუვლელობის გამო მართალია 17177 ადამიანს დევნილის სტატუსი შეუწყდა, მაგრამ მიუხედავად ამისა, 55667 ადამიანმა მომდევნო 3 წლის განმავლობაში შეძლო დევნილის სტატუსის აღდგენა.[4]

თავი 2. დევნილებისათვის კონპენსაციის გაცემა, გამოსახლება და განსახლება

2.1 დევნილი მოსახლეობისათვის კომპენსაციის გაცემა და ოჯახების ხელოვნურად გაერთიანების პრობლემა

დევნილებისათვის კომპენსაციის გაცემა რეგულირდება საქართველოს მთავრობის მიერ მიღებული 2008 წლის 25 დეკემბრის, 2009 წლის 19 თებერვლის, 2019 წლის 24

[4] https://idfi.ge/ge/idps_in_georgia_statistics - დევნილთა სტატისტიკა სტატუსის ჩამორთმევის, შეწყვეტისა და შემოსავლების მიხედვით

ივლისის, 2010 წლის 3 ივლისის განკარგულებებით, რომლის თანახმადაც კომპენსაციას მიიღებს ის პირი/ოჯახი, რომელიც 2008 წლის აგვისტოს რუსეთ-საქართველოს ომისგან უსახკლაროდ დარჩა და უარი განაცხადა სახელმწიფოსგან შეთავაზებულ საცხოვრებელ ფართებზე, რომელიც სახელმწიფო სხვადასხვა მიმართულებით სთავაზობდა. სახელმწიფომ შესთავაზა ახალი აშენებული საცხოვრებელი ფართები, რეაბილიტირებული საცხოვრებელი ფართები და შესყიდული საცხოვრებელი ფართები, აღნიშნულის მიუხედავად დევნილმა პირებმა გადაწყვიტეს კომპენსაციის მიღება და უარი თქვეს სახელმწიფოსგან შეთავაზებულ საცხოვრებელ ფართებზე.მიუხედავად ამისა პრობლემები მაინც შეიქმნა კომპენსაციის გაცემის დროს.

„საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგულებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო“ - ს 2011 წლის მონაცემებით კომპენსაცია აიღო 5105 - მა ადამიანმა/ 2000 ოჯახმა. 2011 წლის 28 თებერვალს სამინისტრომ გამოაქვეყნა განცხადება, რომელშიც საუბარია იმაზე რომ კომპენსაციის გაცემა დასრულებულია, არადა დარჩნენ ის პირები ვისაც კანონმდებლობა ძლევდა შესაძლებლობას კომპენსაციამიეღოთ. კომპენსაციის გაცემის პერიოდში რამდენიმე მნიშვნელოვანი პრობლემა წარმოიშვა ზემოთ აღნიშნულ განკარგულებებიდან გამომდინარე, რადგან ეს განკარგულებები ბუნდოვანი იყო, განკარგულებაში ოჯახის ცნება არ არის განმარტებული, რასაც შემდგომ მოყვება პრობლემა ოჯახების ხელოვნურად გაერთიანების, ასევე არ არის კარგად დადგენილი პროცედურა, რომელიც მისცემდა შესაძლებლობას თუ როგორ უნდა მოხდეს კომპენსაციის გაცემა. ერთ-ერთ პრობლემად გვევლინება ასევე საკომლო წიგნების არარსებობა, რადგან 2008 წლის აგვისტოს ომის დროს, აღნიშნული წიგნები განადგურდა და ოჯახის შესახებ მონაცემების დადგენა პრობლემური გახდა. პრობლემები გამოიწვია ასევე „ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის გამგეობის მიერ“ მიწოდებულმა ინფორმაციამ და ცნობების არასანდოობამ, რომელიც ზოგშემთხვევაში არაზუსტია და ეწინაღმდეგება მათ მიერ სხვა გაცემულ ინფორმაციას. აქედან გამომდინარე, სამინისტრომ ცალკე ოჯახებად/კომლებად რეგისტრირებულ და-ძმებს, მშობლებს და შვილებს შესთავაზა ერთ ოჯახად გაერთიანებულიყვნენ და აეღოთ საკომპენსაციო თანხა და არა ცალ-ცალკე. ნაწილი

მართლაც გაერთიანდა და დასთანხმდა სამინისტროს შეთავაზებას, ხოლო ნაწილმა უარი განაცხადა ხელოვნურად გაერთიანებაზე ოჯახების და არ აიღო საკომპენსაციო თანხა, რამაც ბევრი რიგი პრობლემები შეუქმნა დევნილ მოსახლეობას წლების განმავლობაში. საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო არ აძლევდა ცალ-ცალკე კომპენსაციას მამა-შვილს, მიუხედავად იმისა რომ მათ ყველა დოკუმენტაცია მიაწოდეს სამინისტროს, საიდანაც ირკვეოდა, რომ მამა-შვილი მართლაც ცხოვრობდნენ სხვადასხვა ოჯახებად და საცხოვრებელი ფართი სხვადასხვა ჰქონდათ, ამის მიუხედავად სამინისტრომ ცალ-ცალკე კომპენსაციაზე უარი განუცხადა, ამის გარდა არის ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სამინისტრომ საკომპენსაციო თანხა გადაურიცხა კონკრეტულ ოჯახებს, მაგრამ მოგვიანებით ეს საკომპენსაციო თანხა უკან დაიბრუნა და თან არც აცნობა ამ ოჯახებს თუ რატომ დაიბრუნა საკომპენსაციო თანხა უკან.

2.2 დევნილთა გამოსახლება კომპაქტური განსახლების ობიექტებიდან და დროებითი თავშესაფრებიდან

დევნილი მოსახლეობის გამოსახლება 2010-2011 წლებში მნიშვნელოვნად გაიზარდა, როგორც კომპაქტური საცხოვრებელი ფართებიდან,ასევე დროებით თავშესაფრებიდან. საქართველოს კანონი: „იძულებითგადაადგილებულ პირთა/ დევნილის შესახებ“, ამ კანონიდან ირკვევა რომ დევნილი მოსახლეობის გამოსახლება არ ხორციელდება მანამდე, თუ სახელმწიფომ თავისი იურისდიქცია არ აღიდგინა კონკრეტულ ტერიტორიაზე, მგრამ დევნილი მოსახლეობის გამოსახლება შეიძლება განხორციელდეს კომპაქტურად განსახლების საცხოვრებელი ფართებიდან იმ შემთხვევაში როდესაც:

- დევნილ მოსახლეობასთა ხდება წერილობითი შეთანხმება საცხოვრებელი ფართის დატოვების;

- გამოიყოფა სხვა საცხოვრებელი ადგილი/ფართობი, რომელიც არ აუარესებს საყოფაცხოვრებო პირობებს;
- მოსალოდნელია სტიქიური უბედურება, რომლითაც საფრთხე ექმნება ადამიანებს და ეს რეგულირდება კანონით;
- დევნილ მოსახლეობას საცხოვრებელი ფართი დაკავებული აქვთ თვითნებურად, კანონის დარღვევით.

დევნილების გამოსახლება ჯერ კიდევ 2010 წლის ივნისში განხორციელდა, როდესაც 24 ოჯახი გამოასახლეს ქ. თბილისში მდებარე, თვალაჭრელიძის ქ. N 2- ში მდებარე საცხოვრებელი შენობიდან და გადაიყვანეს ქ.თბილისის, საყვირიძის N 2- ში მდებარე შენობაში. მართალია დევნილების გამოსახლება დაიწყო კომპაქტურად განსახლების ობიექტიდან, მაგრამ მეორეს მხრივ აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ არ მოიპოვებადევნილების საყოფაცხოვრებო პირობების შესახებ ინფორმაცია - გაუმჯობესდა თუ გაუარესდა, რადგან არ ხდება კონკრეტულად შესწავლა და პრობლემების აღმოფხვრა, რადგან კანონით არ არის გაწერილი და დაკონკრეტებული შესაბამისი ნორმები, თუ რა შეიძლება ჩაითვალოს სოციალური პირობების გაუმჯობესებად ან პირიქით გაუარესებად.

2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის შედეგად, საქართველოს დევნილი მოსახლეობის ახალი ნაკადი მიემატა და საქართველოს ხელისუფლებას მოუწია თავშესაფარი გამოეყო თბილისსა და რეგიონებში. სახელმწიფოს საკუთრებაში არსებულ შენობა-ნაგებობებში დევნილ მოსახლეობას დროებით თავშესაფარი გამოეყო. მოგვიანებით სახელმწიფომ დევნილ მოსახლეობას შესთავაზა საცხოვრებელი ფართები: ახლად აშენებული კოტეჯები; კორპუსის ტიპის საცხოვრებელი სახლები. დევნილი მოსახლეობის იმ ნაწილმა, რომლებმაც სახელმწიფოს მიერ შეთავაზებული საცხოვრებელი ფართები აირჩიეს, მოუწიათ დაეტოვებინათ დროებით თავშესაფრები, ხოლო ვინც არ დასთანხმდა სახელმწიფოს მიერ შეთავაზებულ ახლად რეაბილიტირებულ, ახლად აშენებულ ან შესყიდულ საცხოვრებელ ფართებს და გადაწყვიტეს სახელმწიფოსგან კომპენსაცია მიეღოთ, დროებით თავშესაფარში აგრძელებდნენ ცხოვრებას მანამ/სანამ სახელმწიფოსგან არ მიიღებდნენ საკომპენსაციო

თანხას. დროებით თავშესაფრებში დევნილი მოსახლეობის რამდენიმე კატეგორია შეიძლება გამოვყოთ:

- ახალი დევნილები 2008 წლის აგვისტოს ომის შედეგად, რომლებიც ელოდნენ კომპენსაციას სახელმწიფოსგან და უარი განაცხადეს, შეთავაზებულ საცხოვრებელ ფართებზე;
- დევნილი პირები 1989-1993 წლებში, რომლებიც ცხოვრობდნენ ქირით, ნათესავებთან ან დარეგისტრირებულები იყვნენ კერძო სექტორში ან რეგისტრირებულები იყვნენ კოლექტიურ ცენტრებში;
- დევნილი პირები 1989-1993 წლებში რომლებიც დაკმაყოფილდნენ ინვესტორების მიერ კომპენსაციით, თუმცა თანხის სიმცირის ან სხვა მიზეზებით ვერ მოახერხეს სახლის შეძენა.

დევნილების გამოსახლების პირველი ტალღა განხორციელდა 2010 წლის ივლის-აგვისტოში, ქ.თბილისში, რომელსაც შემდგომ უკვე მოყვა მეორე ტალღაც დევნილების გამოსახლების, რომელიც გაგრძელდა 2010 წლის ნოემბრიდან- 2011 წლის იანვრის ჩათვლით. აღსანიშნავია, რომ გამოსახლების დროს განხორციელდა იძულებით გადაადგილებულ პირების უფლებების შელახვა.

საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის N 747 ბრძანება - „შესაბამის უფლებამოსილ პირს უშუალოდ გამოსახლების პროცედურის დაწყებამდე ავალდებულებს, რომ სავარაუდო ხელმყოფს მისცეს წერილობითი გაფრთხილება, რომლითაც მას შეეთავაზება სხვის საკუთრებაში არსებული უძრავი ნივთის ხელყოფის ან სხვაგვარად ხელშეშლის ნებაყოფლობითი შეწყვეტა“.

2010 წლის ივლის-აგვისტოში დროებითი საცხოვრებლიდან გამოსახლებულებული დევნილები უკმაყოფილოები იყვნენ და დარღვევებზე საუბრობდნენ, რადგან მათ არ მიუღიათ გაფრთხილების ფორმები, რომელიც საქართველოს შინაგანსაქმეთა მინისტრის 2007 წლის 24 მაისის N 747 ბრძანებით დამტკიცდა. გაფრთხილების ფორმები განთავსებული იყო შენობებზე და შენობის ფასადზე, რაც ეწინააღმდეგებოდა მინისტრის ბრძანებულებას. არსებობს ისეთი ფაქტებიც, რდესაც მოხდა გაფრთხილების ფორმის მიტანა უშუალოდ დევნილებთან, თუმცა

გაფრთხილების ფორმაში კანონმდებლობის შესაბამისი მოთხოვნები არ იყო განმარტებული, ასევე გაფრთხილების ფორმას არ ჰქონდა შესაბამისი უფლებამოსილი პირის ხელმოწერა, არ იყო მითითებული თარიღი და დრო. აქედან გამომდინარე უკვე საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს 2010 წლის 2 აგვისტოს N 698 ბრძანებით ცვლილებები განხორციელდა და გაუქმდა N 747 ბრძანება, თუმცა დევნილი მოსახლეობა ახალი N 698 ბრძანების შესახებ ინფორმირებულნი არ იყვნენ. ასევე არ ფლობდნენ ინფორმაციას, რომ გაფრთხილების ფორმის მიღებიდან დროებით თავშესაფარს ნებაყოფლობით ტოვებდნენ5 დღის ვადაში, ახალი ბძანებულებით კი გამოსახლება განხორციელდა მე-2 დღესვე ყოველგვარი ვადების გარეშე, რამაც პრობლემები შეუქმნა დევნილ მოსახლეობას. როდესაც დევნილების გამოსახლების პირველი ტალღა დაიწყო 2010 წელს დევნილი მოსახლეობა რამოდენიმე მნიშვნელოვანი პრობლემის წინაშე დადგა:

- რეგიონებში შეთავაზებული საცხოვრებელი ფართების არასათანადო პირობების არსებობა;
- დევნილი მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი თავშესაფრის გარეშე დარჩა;
- საკომპენსაციო თანხების გაუცემლობა.

„საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო" გამოსახლებულ დევნილებს სთავაზობდა საცხოვრებელ ფართებს ისეთ ადგილას, სადაც შეუძლებელი იყო ცხოვრება და არ იყო სათანადო პირობები. ერთ-ერთ შეთავაზება იყო დევნილებისთვის, რომ წალენჯიხის რაიონის სოფელ ფოცხო-ეწერში დაბინავებულიყვნენ, რამაც დევნილების უკმაყოფილება და დაპირისპირება გამოიწვია და დევნილების დიდი ნაწილი არ დასთანხმდა აღნიშნულ შეთავაზებას და საცხოვრებელ ფართს. დევნილთა ის ნაწილი, რომელიც დასთანხმდა სამინისტროს მიერ შეთავაზებულ საცხოვრებელ ფართს სოფელ ფოცხო-ეწერში დროთა განმავლობაში ისევ დატოვეს აღნიშნული სოფლები და ისევ თბილისში დაბრუნდნენ, რადგან არ იყო შესაბამისი პირობები. მათ აწუხებდათ:

- ეკონომიკური და სოციალური პრობლემები;
- ადგილზე ვერ საქმდებოდნენ;

- არ ჰქონდათ მიწის ნაკვეთები;
- პრობლემა ჰქონდათ, როგორც სამედიცინო, ასევე განათლების მხრივაც, ამიტომ იძულებულები იყვნენ სოფელი დაეტოვებინათ;
- ასევე პრობლემები შეიქმნა საცხოვრებელ ფართებზეც, რადგან სათანადოდ არ იყო რეაბილიტირებული.

დევნილი მოსახლეობის გამოსახლების მეორე ტალღაც 2010 წელს დაიწყო და იძულებით გადაადგილებულ პირთა- დევნილთა მიმართ 2009-2012 წლებში სახელმწიფოს „სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმის სამეთვალყურეო საბჭო" მიღო ბრძანება, რომელიც ეხება - „იძულებით გადაადგილებულ პირთა გრძელვადიანი საცხოვრებლით უზრუნველყოფის მიზნით შენობის გამოთავისუფლების/დევნილთა სხვა საცხოვრებელში გადაყვანის სტანდარტული ოპერაციული პროცედურის" (სოპ) მიღებას, ეს აუცილებელი იყო, რადგან დევნილი მოსახლეობის გამოსახლების პირველ ტალღას ბევრი ხარვეზები და პრობლემები მოჰყვა და დევნილებს უფრო გაურთულა ეკონომიკური, სოციალური და საყოფაცხოვრებო პირობები. სოპ-ს ევალებოდა დაკვირვებოდა დევნილი მოსახლეობის გამოსახლებას და სხვა საცხოვრებელში გადაყვანის პროცედურებს. „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგულებულ პირთა, განსახლებისა და ტოლვილთა სამინისტრო" - ს დაევალა გამოსასახლებელ შენობასთან დაკავშირებით განეხორციელებინა: შენობაში, სადაც მოხდებოდა დევნილების შესახლება, გარკვეულიყო შენობის სტატუსი, ცხოვრობდნენ თუ არა აღნიშნულ შენობაში სხვა სტატუსის მატარებელი პირები, რათა დევნილის სტატუსის მინიჭება და განსახლება მომხდარიყო სპეციალური დაცვის რეჟიმში. შემდგომში საჭირო იყო შეეფასებინათ დევნილთა ინდივიდუალური მონაცემები, რათა დაცული ყოფილიყო მათი უფლებები შესახლება/განსახლების პროცესში. რათა დევნილების უსახლკაროდ დარჩენის საფრთხე არ გამოვლენილიყო ან კუთვნილი ნივთების გადატანის პროცესი არ შეფერხებულიყო.

იძულებით გადაადგილებულ პირთა გრძელვადიანი საცხოვრებლით უზრუნველყოფის მიზნით შენობის გამოთავისუფლების/დევნილთა სხვა საცხოვრებელში

გადაყვანის სტანდარტული ოპერაციული პროცედურის მიღების შემდეგ, გამოიკვეთა 22 საცხოვრებელი ობიექტი, საიდანაც უნდა მომხდარიყო დევნილი მოსახლეობის გამოსახლება, მაგრამ 20 საცხოვრებელი შენობიდან მოხდა მხოლოდ დევნილების გამოსახლება. ამის მიუხედავად მაინც ვერ განხორციელდა სოპ-ის ძირითადი მიზანი, რომელიც ითვალისწინებდა გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართებით უზრუნველყოფას. ამჟამადაც დაირღვა დევნილების უფლებები, კონკრეტულად კი 10 დღიანი ვადები, რომელიც საკომპენსაციო თანხის მიღებას ეხებოდა და 10 დღით ადრე გამოსახლების უფლება არ ჰქონდათ დევნილების, ამის გარდა იგივე პრობლემებმა იჩინა თავი,რაც იყო გამოსახლების პირველ ეტაპზე.

„საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგულებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო“ - ს ინფორმაციით გამოსახლებული 1666 ოჯახი იყო 2010 წლის ივნისიდან 2011 წლის იანვრის ჩათვლით, ანუ გამოსახლების პირველი ტალღიდან, მეორე ტალღამდე, აქედან:

- 450 ოჯახი დკმაყოფილებული იყო სხვა საცხოვრებელი ფართით;
- კომპენსაცია აიღოო - 440 ოჯახმა;
- 418 - იყო არა დევნილი ოჯახი;
- ხოლო კერძო სექტორში დარეგისტრირებული იყო 79 ოჯახი;
- სამინისტროს მიერ შეთავაზებულ ალტერნატივას დასთანხმდა - 76 ოჯახი;
- უარი განაცხადა - 203 ოჯახმა.

სამინისტრო სხვა საცხოვრებელ ფართში გულისხმობდა, ასევე იმ პირებსაც, რომლებიც რეგისტრირებულნი იყვნენ კომპაქტურად დასახლებულ საცხოვრებელ ფართებში და რეალურად საცხოვრებელი ფართი არ გააჩნდათ. ამასთანავე სახელმწიფოსგანაც არ იყო შეთავაზება საცხოვრებელი ფართით დაკმაყოფილების თაობაზე.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ საქართველოს კანონი „იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილის შესახებ“ კონკრეტულად არ განსაზღვრავს იმ პირობებს, რომლის მიხედვითაც უნდა მოხდეს საცხოვრებელი ფართის გადაცემა დევნილისათვის, არ არის გაწერილი ის გარემოება, რომლის დაცვითაც უნდა მოხდეს ფართის

ადგილმდებარეობის განსაზღვრა. კანონში მხოლოდ გაწერილია განმარტება, რომლის მიხედვითაც საცხოვრებელი ფართის გადაცემისას არ უნდა მოხდეს საცხოვრებელი პირობების გაუარესება.[5]

თავი 3. დევნილთა გრძელვადიანი საცხოვრებლით უზრუნველყოფის სახელმწიფო პოლიტიკა

[5]https://gyla.ge/files/news/gamocemebi2012-სახელმწიფო პოლიტიკა დევნილთა მიმართ - ხარვეზების ანალიზი

3.1 დევნილთა გრძელვადიანი განსახლება

საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს 2012 წლის ოქტომბრის მონაცემებით დევნილი მოსახლეობა უკანონოდ შესახლდა სახელმწიფოს საკუთრებაში მქონე არსებულ ობიექტებში, რადგან სახელმწიფო არ უქმნიდა შესაბამის პირობებს და არ გამოუყო მოწესრიგებული საცხოვრებელიფართები.აღნიშნული პრობლემების გამო, 2012 წლის ოქტომბრის თვეში დევნილი მოსახლეობა 60 ობიექტში შეიჭრა, რაც დევნილი მოსახლეობის 6000-ს შეადგენდა. დევნილებს განიხილავდნენ: დაუმორჩილებელ, აგრესიულ და ხელისუფლების მიმართ არაკეთილგანწყობილ პირებად.აღნიშნული ფაქტების აღმოსაფხვრელად დევნილთა სამინისტრომ დააწესა დევნილთა შეხვედრის დღეები და დევნილებს მისცა შესაძლებლობა გამოვლენილი პრობლემების და სოციალური მდგომარეობის შესახებ პირადათ ეთქვათ„საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგულებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო“ - ს მინისტრისთვის და მოადგილეებისთვის. 2012 წლის ბოლოსთვის დევნილ მოსახლეობას აწუხებდა მნიშვნელოვანი პრობლემები:

- გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართების არ არსებობა;
- დასაქმება და შემოსავლის არასაკმარისი რაოდენობა;
- ფსიქიკური, ფსიქოლოგიური და ჯანმრთელობის პრობლემები;
- განათლების პრობლემა.

სამინისტროს მონაცემებით 2012 წლის ბოლოსთვის 90000 დევნილი ოჯახიდან გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართით დაკმაყოფილებული იყო 23973 ოჯახი. 5155 ოჯახს საცხოვრებელი ბინის სანაცვლოდ ფულადი კომპენსაცია ჰქონდა აღებული. მიუხედავად ამისა, 58575 ოჯახი საცხოვრებელი ფართით არ იყო უზრუნველყოფილი და აქედან 35000 - ზე მეტი დევნილი ოჯახი საცხოვრებელი ფართის არ არსებობას მწვავედ განიცდიდა. საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრომ ბიუჯეტი 25 მილიონი ლარის ნაცვლად გახადა 50 მილიონი ლარი და გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართით კიდე 1441 დევნილი ოჯახი დაკმაყოფილდა. საქართველოს

ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს 2012 წლის ბოლო მონაცემებით სახელმწიფომ რეაბილიტაცია ჩაუტარა ობიექტებს და ბინებს და ასევე შეისყიდა და გამოისყიდა სახლები და ბინები დევნილი მოსახლეობისთვის.

რეგიონი	რეაბილიტირებული ობიექტების რაოდენობა	რეაბილიტირებული ბინების რაოდენობა	შესყიდული სახლების რაოდენობა	გამოსყიდული ბინების რაოდენობა	სულ
თბილისი	6	275	24	94	93
ქვემო ქართლი	4	182	20	0	02
სამეგრელო-ზემოსვანეთი	1	107	16	0	23
აჭარა	1	51	0	0	1
იმერეთი	14	525	7	0	32
შიდაქართლი	4	133	3	0	36
კახეთი	1	4	0	0	
სულ	30	1277	70	94	441

სახელმწიფომ დევნილი მოსახლეობისთვის შეისყიდა სოფლებში საკარმიდამო ნაკვეთები და ინდივიდუალური სახლები:

რეგიონი	2012 წელი	2013 წელი
თბილისი	0	24
კახეთი	0	6
ქვემო ქართლი	0	14
სამეგრელო	0	16
გურია	0	1
იმერეთი	0	5
რაჭა-ლეჩხუმი	0	1
შიდა ქართლი	0	3
სულ	0	70

სახელმწიფომ დევნილი მოსახლეობისთვის კერძო მესაკუთრეებისაგან კოლექტიური ცენტრები გამოისყიდა რამდენიმე ადგილას:

წელი	ობიექტი	მისამართი	ოჯახი	თანხა აშშ დოლარში
2012	0		0	0
2013	ს/ს „ქექნოსერვიზი“	თბილის, თ.ერისთავის ჩიხ. N1	21	210000
	ს/ს „ავტომომარაგება“	თბილისი, ბ.ჭიჭინაძის	27	152825
	ს/ს „კარტოგრაფიის“	თბილისი. მოსულიშვილის ქ. N 1	46	419647,5
სულ			94	782472.5

3.2 დევნილთა გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართით უზრუნველყოფის წესი და კრიტერიუმები

საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს მინისტრმა 2013 წლის 9აგვისტოს №320ბრძანებით გამოსცა დებულება, რომელიც ეხებოდა-„დევნილთა გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართით უზრუნველყოფის წესის, კრიტერიუმებისა და დევნილთა საკითხების შემსწავლელი კომისიის დებულების დამტკიცების შესახებ“. ბრძანების მიღება და გამოცემა აუცილებელი იყო, რადგან მანამდე არ არსებობდა რაიმე დოკუმენტი, რომელიც დარეგულირებდა დევნილი ოჯახების განსახლების წესს და ნორმას, თუ რა კრიტერიუმებით ხდებოდა დევნილი ოჯახების დაკმაყოფილება გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართით.

დევნილთა გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართით უზრუნველყოფის წესს არეგულირებს აღნიშნული ბრძანების პირველი პუნქტი, რომელიც ადგენს დევნილი მოსახლეობისათვის გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართის უზრუნველყოფის წესს, კრიტერიუმებს, საცხოვრებელი ფართების განაწილების და საცხოვრებელი ფართების წეეს და სტანდარტებს.

დევნილთა გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართით უზრუნველყოფის პროცედურა რეგულირდება საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა მინისტრის 2013 წლის 9აგვისტოს №320ბრძანების 3 მუხლით, რომელიც მოიცავს გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართებით დაკმაყოფილებას და განსაზღვრავს მიღების წესსა და ნორმებს.

აღნიშული მიმართულებით შეიქმნა კომისია, რომელიც უზრუნველყოფს განცხადებების მიღებას და განხილვას, შემდგომში დაკმაყოფილებას.

მინისტრის მიერ გამოცემული ბრძანებით პროცესი შედარებით გამჭვირვალე და მოწესრიგებული გახდა, რადგან ყველა დაინტერესებულ პირს მიეცა შესაძლებლობა, რომ „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგულებულ

პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო“-ს გადაწყვეტილებები გაასაჩივრონ ან მიიღოს სრული ინფორმაცია. პროცესში ჩართულია კომისია რომლებიც დევნილი მოსახლეობისგან განცხადებებს ღებულობე გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართის მიღებაზე. განხილვას და გადაწყვეტილებას კი დიდი კომისია იღებს. განაცხადების მიღების შემდგომ შევიდა კომისიებში 10824 განცხადება, რაიონებში და 14 ქალაქში, აქედან 7076 განაცხადი და კითხვარი შეფასებულია.

სტატისტიკა ქალაქების მიხედვით შემდეგნაირად გამოიყურება:

ქალაქი	შემოსული განაცხადის რაოდენობა	შეფასებული განაცხადების რაოდენობა
ტყიბული	34	34
სამტრედია	149	149
წყალტუბო	303	303
ქუთაისი	1671	988
ვანი	53	53
თერჯოლა	81	81
ზესტაფონი	207	207
რუსთავი	872	693
მარნეული	32	32
ქარელი	55	55
ბათუმი	197	197
ფოთი	85	85
ზუგდიდი	448	
თბილისი	6637	4199

სულ:	10824	7076

დევნილებს საკუთრებაში გადაეცათ სიმბოლურ ფასად (1 ლარად) საცხოვრებელი ფართები პირდაპირი მიყიდვის წესით, დაუკანონდათ და საკუთრებაში გადაეცათ:

რეგიონები	ობიექტების რაოდენობა	ოჯახების რაოდენობა
თბილისი	107	1045
იმერეთი	12	98
შიდა ქართლი	12	60
ქვემო ქართლი	8	53
მცხეთა მთიანეთი	4	37
სამეგრელო	11	226
აჭარა	5	115
სულ :	159	1634

კომისიის გადაწყვეტილებით, რომლებიც სწავლობდნენ დევნილთა საკითხებს ფინანსური დახმარება გაუწიეს:

ფინანსური დახმარება	2012 წელს	2013 წელს	
		ოჯახების რაოდენობა	თანხის ოდენობა
ერთჯერადი ფულადი დახმარება	0	1811	299067
ქირის თანხით უზრუნველყოფა	0	160	158050
სულ	0	1971	457117

2012-2013 წლებში „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგულებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო“-ს მიერ განხორციელებული ღონისძიებების ამსახველი მონაცემები.[6]

„საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგულებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო“ - მ 2014 წლიდან განახორციელა ახლო მიდგომები დევნილთა გრძელვადიან განსახლებასთან დაკავშირებით. სახელმწიფომ შეიმუშავა ახალი სტრატეგიები დევნილთა გრძელვადიანი განსახლების და სახელმწიფომ საკანონმდებლო დონეზე აიღო ვალდებულება, რომ დევნილი მოსახლეობას აღარ მოუწევდათ დროებით თავშესაფრებში ცხოვრება. 2014 წლის 1 მარტიდან ძალაში შევიდა საქართველოს ახალი კანონი - „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა შესახებ“, რადგან მანამდე მოქმედი კანონი საერთაშორისო სტანდარტებს აღარ შეესაბამებოდა და არც ასახავდა სახელმწიფოს პოლიტიკას დევნილების კუთხით. ახალი კანონის თანახმად ყველა დევნილ პირს /ოჯახს საკუთრებაში უნდა ჰქონდეს საცხოვრებელი ფართი და სანამ ისინი არ დაბრუნდებიან საკუთარ მუდმივ საცხოვრებელ ადგილას, უნდა ჰქონდეთ უსაფრთხო და ღირსეული ცხოვრების პირობები. ახალმა კანონმა რეფორმები გაატარა ასევე დევნილთა სოციალურ-სამართლებრივ კუთხითაც:

- დევნილთა შემწეობა გაიზარდა 17 ლარით და ამჟამად შედაგენს 45 ლარს.;
- დევნილთა გარკვეულ ნაილს დაუკანონდათ საცხოვრებელი ფართები და დაცულნი არიან გამოსახლებისაგან.;
- აღმოიფხვრა დისკრიმინაციული მოდგომები დევნილთა მიმართ.;

[6] http://mra.gov.ge/res/docs/2014030615212665026.pdf- საქართველოსოკუპირებულიტერიტორიებიდანიძულებითგადაადგილებულპირთა, განსახლებისადალტოლვილთასამინისტროს 2013 წლისანგარიში

- კერძო ჩასახლებების და დევნილთა კომპაქტური ობიექტების ცნება გაუქმდა;
- დევნილთა შემწეობას ყველა დევნილი პირი თანაბრად იღებს;
- დევნილისსტატუსი უნარჩუნდება პირს, მიუხედავად იმისა, რომ საცხოვრებელი ფართები გადაეცათ საკუთრებაში სტატუსი შეუნარჩუნდებათ მანამ/სანამ არ დაუბრუნდებიან ოკუპირებულ ტერიტორიაზე არსებულ საცხოვრებელ ადგილებს;
- სახელმწიფოს მიერ დევნილისთვის გადაცემული საცხოვრებელი ფართი საკუთრებაში დარჩებათ დევნილ ოჯახებს, მიუხედავად იმისა, თუ მათ შესძლეს საკუთარ მუდმივ საცხოვრებელში დაბრუნება;
- დევნილს არ შეუწყდება შემწეობა იმ შემთხვევაშიც თუ მან წინასწარ აცნობა სამინისტროს, რომ მან ორ თვეზე მეტი ხნით გადაკვეთავსსაზღვარს სამედიცინო დაწესებულებაში სამკურნალოდ, სასწავლებლად ან სამსახურებრივი მივლინებით;
- გაუქმდა ბიუროკრატიული პროცედურა, რომელიც ითვალისწინებდა პირველ რიგში დევნილის სტატუსის მაძიებლის სტატუსის მინიჭებას და შემდეგ დევნილის სტატუსის მინიჭებას;
- დევნილის სტატუსის მინიჭების პროცედურა გამარტივდა;

მემკვიდრეობით და უძრავი ქონების რესტიტუციის გდაცემის უფლება დაუკანონდათ დევნილ მოსახლეობას, რომელსაც ფლობდნენ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე.

„საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო“ - მ 2014 წელს 661 დევნილ ოჯახს ბინა გადასცა:

რეგიონი	**ქალაქი**	**მისამართი**	**ბინების რაოდენობა**	**სატენდერო ღირებულება ლარში**
სამეგრელო ზემო- სვანეთი	ზუგდიდი	ბერანძის #5	74 ბინა	1000000
აჭარა	ბათუმი	აფხაზეთის ქუჩა	48 ბინა	389441
სამეგრელო ზემო-სვანეთი	ფოთი	ახალი ჩასახლება	280 ბინა	-
რაჭა	ონი	ბააზოვის N 1	8 ბინა	127388
ქვემო ქართლი	რუსთავი	რუსთაველის 16	66 ბინა	920000
ქვემო ქართლი	რუსთავი	დავით გარეჯის #4ა	15 ბინა	288750
სამცხე-ჯავახეთი	ბორჯომი	ვაშლოვანის ქ. N2	18 ბინა	-
თბილისი		თემქა	90 ბინა	1293500
თბილისი		ჯიქიას ქუჩა #5	48 ბინა	1000000
თბილისი		გლდანი	14 ბინა	219996

ბინების რაბილიტაციის პროცესი გაგრძელდა და 1030 დევნილი ოჯახი საცხოვრებელ ბინას მიიღებს: ქუთაისში, კასპში, ახალციხეში, ხაშურში, ზუგდიდში, გორში და ვაზიანში.

ასევე აღსანიშნავია შემდეგი ღონისძიებები რომელიც 2014 წელს დაიწყო:

- 152 დევნილი ოჯახი რეაბილიტირებულ ბინებში გადაყვანილი იქნა, 12 ნგრევადი ობიექტიდან;
- 100-მდე შშმ პირი დაკმაყოფილდა საცხოვრებელი ბინით;

- 10 ობიექტს ჩაუტარდა რეაბილიტაცია საქართველოს მაშტაბით;
- 420 ოჯახისთვის 9 კოლექტიური ცენტრი იქნა გამოსყიდული კერძო მესაკუთრეებისგან თბილისში გახარჯულმა თანხამ შეადგინა 3306991.90 ლარი;
- ზუგდიდში 10 ხუთ სართულიანი კორპუსის მშენებლობა დააფინანსა დევნილი ოჯახებისთვის გერმანიის რეკონსტრუქციისა და განვითრების საკრედიტო ბანკმა (KFW);
- 2014 წელს დაიწყო ქუთაისში 22 ობიექტის ნაწილობრივი რეაბილიტაცია აშშ-ს განვითარების საგენტოს (USAID) –ის მიერ და აესევე რეაბილიტაცია საკანალიზაციო და გაზიფიცირების სისტემების და ობიექტების: შავშვებში, კარალეთში, წეროვანში, ხურვალეთში;
- 2014 წლის განმავლობაში დაიხარჯა 6599252.60 ლარი საყოფაცხოვრებო პირობების გაუმჯობესების მიზნით დევნილებისათვის, რაც მოიცავდა: წყლის და საკანალიზაციო სისტემის შეკეთებას; სახურავის რეაბილიტაციას; გარე ელექტრომომარაგების ქსელის მოწყობას და ა.შ.

მართლზომიერ მფლობელობაში დევნილთა საცხოვრებელი ფართების დაკანონება მნიშვნელოვანია. აქედან გამომდინარე 2014 წელს მთავრობის განკარგულებით 10000 - მდე დევნილ ოჯახს საცხოვრებელი ფართი დაუკანონდებათ. პროცესი დაიწყო 2014 წლის 1 ნოემბრიდან და გაგრძელდა 10 თვის განმავლობაში. 2 თვის განმავლობაში პირველ ეტაპზე განხორციელდა 815 - დევნილთა ჩასახლების ობიექტების შესწავლა. მეორე ეტაპი, გაგრძელდა 8 თვე რაც ითვალისწინებდა საცხოვრებელი ფართების დაკანონებას დევნილი მოსახლეობისთვის.

საცხოვრებელი ფართი 2365 დევნილ ოჯახს დაუკანონდა 2014 წელს:

რეგიონი	**დაკანონებული ბინების რაოდენობა**
თბილისი	752
იმერეთი, გურია, რაჭა-ლეჩხუმი, ქვემო სვანეთი	361

სამეგრელო-ზემოსვანეთი, აჭარა	610
ქვემო ქართლი, კახეთი, მცხეთა-მთიანეთი	318
შიდა ქართლი, სამცხე-ჯავახეთი	324
სულ:	2365

2012 – 2014 წლებში იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილის შესახებ სამოქმედო გეგმაში 2012 წლის 13 ივნისის N 1162 განგარგულებაში ცვლილებები განხორციელდა, რომელიც ეხება თბილისს და რეგიონებში ნებართვის გაცემას დევნილი ოჯახებისთვის საცხოვრებელი კორპუსების აშენების. „ჰუალინ ჯგუფი“ ჩინურ საქციო საზოგადოებასთან დაიდო ხელშეკრულება, რომელიც ითვალისწინებდა 5 მრავალსართულიანი 298 ბინიანი კორპუსის შესყიდვას საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს მიერ. 18 მილიონ 176 ათასი ლარი შეადგინა პირველ ეტაპზე პროექტის ღირებულებამ. დევნილი ოჯახების საკუთრებაში არსებულ კორპუსების პარალელურად შენდება:

- პოლიციის განყოფილება;
- სკოლა;
- სახანძრო-სამშენებლო სადგური;
- საავადმყოფო;
- ბაგა-ბაღი;
- სავაჭრო კომერციული ზონა- სადაც სამინისტროს მიერ დევნილები დასაქმდებიან.

2014 წელს სამინისტრომ დაიწყო მაშტაბური მშენებლობები და 25 თექვსმეტსართულიანი კორპუსი აშენდება ქუთაისში, 34 თორმეტსართულიანი კორპუსი კი აშენდება ზუგდიდში. გორში და წყალტუბოში კი დღესაც მიმდინარეობს საპროექტო ღონისძიებები.

ახალი მშენებლობები განხორციელდა დევნილთათვის სამინისტროს მიერ:

რეგიონი	ქალაქი	მისამართი	ბინების რაოდენობა	მშენებელი კომპანია
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	ზუგდიდი	ბარამიას ქუჩა	2460	
იმერეთი	ქუთაისი	შერვაშიძის #53	2000	
თბილისი		თბილისის ზღვის მიმდებარე ტერიტორია	266	„ჰუალინგ ჯგუფი“

სამინისტრომ განახორციელა პროექტი, რომელიც ითვალისწინებდა 20 ათასი ლარის ფარგლებში „სოფლად სახლს“ საკარმიდამო ნაკვეთით დევნილი ოჯახებისთვის, მაგრამ დევნილებს არ აკმაყოფილებდათ სამინისტროს მიერ შეთავაზებული სახლები. ამის გამო სამინისტროს მოუწია დევნილები ჩაერთო სახლების მოძიებაში და სამინისტრო შეუძენდა საცხოვრებელ სახლებს კრიტერიუმების შესაბამისად. კრიტერიუმების შესაბამისად თანხის რაოდენობა ოჯახის სულადობიდან გამომდინარე განისაზღვრებოდა და აუცილებელი პირობა იყო, რომ სახლს ჰქონოდა მიწის ნაკვეთი.

- 1-2 წევრისაგან, რომელი ოჯახიც შედგებოდა გამოყოფილი იყო - 17000 ლარი;
- 3-4 წევრიან ოჯახზე გამოყოფილი იყო - 21000 ლარი;
- 5-7 წევრიან ოჯახზე გამოყოფილი იყო - 26000 ლარი;
- 8 და მეტ წევრზე გამოყოფილი იყო - 31000 ლარი.

2014 წლის მონაცემებით „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო“ - მ 200 კერძო სახლი შეისყიდა საკარმიდამო ნაკვეთით:

რეგიონი	შეძენილი სახლი
სამეგრელო - ზემო სვანეთი	75
იმერეთი	40

ქვემო ქართლი	70
შიდა ქართლი	15
სულ:	200

2014 წელს გატარებული ღონისძიებები „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო“ -ს მიერ დევნილთა პრობლემების აღმოსაფხველად.[7]

2015 წელს სამი მიმართულებით მიმდინარეობდა დევნილთა გრძელვადიანი განსახლება:

- დევნილთა გრძელვადიანი განსახლება კრიტერიუმების მიხედვით;
- დევნილი ოჯახების გაყვანა ნგრევადი, სიცოცხლის საფრთხის და ჯანმრთელობის გაუარესების შემცველი საცხოვრებელი ობიექტებიდან/ბინებიდან;
- დევნილი ოჯახების უზრუნველყოფა სამინისტროს მიერ საცხოვრებელი ფართებიდან. სასამართლოს ან ზემდგომი ადმინისტრაციული ორგანოს საფუძველზე.

„საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო“ - მ ერთდროულად რამდენიმე პროექტი განახორციელა დევნილთა გრძელვადიანი განსახლების პროცესში :

- მშენებლობა და რაბილიტაცია საცხოვრებელი ფართების და ობიექტების;
- ახალი მშენებლობები;
- პროექტი - „სოფლად სახლი“;
- ბინების გამოსყიდვა „ჰუალინგ ჯგუფი“-სგან;
- ბინების გამოსყიდვა მენაშენეებისაგან;
- კერძო მესაკუთრეებისაგან ბინების გამოსყიდვა;

[7]http://mra.gov.ge/res/docs/2015032410090412594.pdfსაქართველოსოკუპირებულიტერიტორიებიდანიძულებ ითგადაადგილებულპირთა, განსახლებისადალტოლვილთასამინისტროს 2014 წლისანგარიში;

- ფართების კერძო საკუთრებაში გადაცემა მართლმზომიერ მფლობელთან;
- იპოთეკური სესხით დატვირთული ბინების გამოსყიდვა 2015 წლის 1 იანვრამდე.

2015 წელს განხორციელდა ახალი მშენებლობები და რეაბილიტაცია ჩაუტარდა დევნილი ოჯახებისთვის განკუთვნილ საცხოვრებელ ფართებს. 1269 დევნილი ოჯახი დაკმაყოფილებული იქნა ახლადაშენებულ კორპუსში საცხოვრებელი ფართით. კერძო მესაკუთრეებისაგან საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ტოლვილთა სამინისტრომ 2013-2015 წლებში დევნილი ოჯახებისთვის გამოისყიდა 18 ობიექტი, რომელიც 721 დევნილ ოჯახს უსასყიდლოდ გადასცა.

2015 წელს ახლადაშენებული და რეაბილიტირებული ობიექტები:

რეგიონი	ობიექტის დასახელება	მისამართი	ბინების რაოდენობა
თბილისი	ვარკეთილი III, IV მ/რ	ოლიმპიური სოფელი	330
	ნაძალადევი	ცოტნე დადიანის ქ. 7	132
	კრწანისი	კალოუბნის ქუჩა	25
	ვარკეთილი	მაისურაძის ქუჩა	9
	დოდაშვილის ქუჩა		33
	ყოფილი ლიცეუმი	ბაბუციძის ქ. N12	24
	ზუგდიდი, რ. ლაღიძის	ახალი დასახლება, 10	320

აჭარა,სამეგრელო,	ქ. N4	კორპ.	
ზემო სვანეთი	ფოთი, ფიროსმანის ქ. N9	რეაბილიტირებული	9
	ფოთი, მალთაყვა,	ახალი დასახლება	5
	ზუგდიდი, ახალსოფელი	რებილიტირებული	42
იმერეთი, გურია,	ონი	ბააზოვის ქ.	8
	ქუთაისი, ოცხელის ქ, N2	ყოფ. კლინიკური საავადმყოფო	109
რაჭა-ლეჩხუმი	ქუთაისი, შმიდტის 2	ახალი მშენებლობა (მენაშენეები)	35
	ქუთაისი, ავტომშენებლის ქუჩა		65
შიდა ქართლი და	ბორჯომი	ვაშლოვანის ქ. N2	18
სამცხე-ჯავახეთი	კასპი, (რეაბილიტირებული)	სააკაძის ქ. N110	39
	ახალციხე	რუსთაველის ქ. N113	66
სულ:			1269

2015 წელს განხორციელდა სხვადასხვა პროექტები, რომელიც ეხებოდა დევნილი ოჯახებისთვის საცხოვრებელი ფართების გადაცემას სხვადასხვა რეგიონში:

რეგიონი	**დასახლება/ქალაქი**	**მისამართი**	**ბინების რაოდენობა**
იმერეთი	ქუთაისი	ნიკეას # 21	96
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	სამეგრელოს რეგიონი		14
ქვემო ქართლი	ვაზიანი	სამხედრო დასახლება	80
შიდა ქართლი	ხაშური	რუსთაველის # 38	111
შიდა ქართლი	ხაშური	სააკაძის # 2	85

სამცხე-ჯავახეთი	ბორჯომი	ვაშლოვანის ქ. N 4	70

„საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო“-ს გაფორმებული ჰქონდა ხელშეკრულება ჩინურ კომპანია „ჰუალინგ ჯგუფთან“, რომლის საფუძველზეც 630 ბინა შეისყიდა და 22 წლიან დევნილ ოჯახებს ბინები გადაეცათ თბილისში ახლად აშენებულ კორპუსებში. 330-მა დევნილმა ოჯახმა მიიღო ბინა 2015 წელს. 2016 წლის ივლისამდე კი აღნიშნული ფართები განაწილდება. ამ კორპუსების პარალელურად შენდება: პოლიციის განყოფილება, საავადმყოფო, სახანძრო-სამაშველო სადგური, სკოლა, ბაგა-ბაღი, სავაჭრო კომერციული ზონა, რომელიც ამიერკავკასიაში უდიდეს ცენტრს მოიცავს და მომავალში დევნილები დასაქმდებიან სამინისტროს ხელშეწყობით.

საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრომ 2015 წელს 735 ბინა შეისყიდა მენაშენეებისაგან: თბილისში, მარნეულში და ქუთაისში. 2015 წელს ქუთაისში 35 დევნილ ოჯახს საცხოვრებელი ფართი გადაეცა თანამედროვე სტანდარტების შესაბამის კორპუსში. 201 დევნილ ოჯახს საცხოვრებელი ფართი გადაეცათ თბილისში. დარჩენილი 499 ბინა კი 2016 წელს განაწილდა: მარნეულში, ქუთაისში და თბილისში. მენასენეებისაგან გამოსყიდულმა ბინებმა დევნილებს გაუჩინა საცხოვრებელი ფართების მიღების ახალი წყარო, რომელიც დევნილთათვის ბინების უზრუნველყოფის და ინტეგრაციი პროცეეს დაჩქარებს. ბინების გამოსყიდვა მენაშენეებისთვისაც კარგია, რდგან შეიქმნება სამუშაო ადგილები და არაერთ გაჩერებული ობიექტის მშენებლობა დასრულდება.

2015 წელს მენაშენეებისაგან გამოსყიდული ბინები:

ქუთაისი	**თბილისი**	**მარნეული**
263	422	50

2015 წელს დაიწყო ზუგდიდსა და ქუთაისში მაშტაბური მშენებლობები.ზუგდიდში აშენდა 26 თორმეტსართულიანი კორპუსი 2016 დევნილი ოჯახისთვის. 2016 წლის შემოდგომაზე კი დასრულდა 2 კორპუსის მშენებლობ და 144 დევნილმა ოჯახმა საცხოვრებელი ბინა მიიღო.

რეგიონი	ქალაქი	მისამართი	ბინების რაოდენობა
სამეგრელო - ზემო სვანეთი	ზუგდიდი	ბარამიას ქ.	2000
იმერეთი	ქუთაისი	შერვაშიძის #53	2016
შიდა ქართლი	გორი	მოსკოვის ქ.N 1	480

2015 წელს ასევე „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო“ - მ 758 დევნილ ოჯახს კერძო სახლის შეძენაზე სოფლად სახლის პროექტის ფარგლებში თანხმობა განუცხადა:

რეგიონი	სახლების რაოდენობა
შიდა ქართლი, სამცხე ჯავახეთი	63
ქვემო ქართლი, მცხეთა-მთიანეთი, კახეთი	211
აჭარა, სამეგრელო, ზემო სვანეთი	346
იმერეთი, რაჭა-ლეჩხუმი, ქვემო სვანეთი	138

2014 წლის 1 ნოემბრიდან, ამოქმედდა პროექტი, რომელიც ითვალისწინებდა საცხოვრებელი ფართების საკუთრებაში გადაცემას დევნილთა მართლმზომიერ მფლობელობაში არსებული საცხოვრებელი ფართების. აქედან გამომდინარე 2015 წელს 6434 დევნილ ოჯახს საკუთრებაში გადაეცა საცხოვრებელი ფართი, საქართველოს მთავრობის განკარგულების საფუძველზე:

საცხოვრებელი ფართების დაკანონების პროექტი	ოჯახების რაოდენობა

სამეგრელო, აჭარა	1754
შიდა ქართლი, სამცხე-ჯავახეთი	846
იმერეთი, რაჭა-ლეჩხუმი, ქვემო სვანეთი, გურია	902
თბილისი	1685
კახეთი, ქვემო ქართლი, მცხეთა-მთიანეთი	1247
სულ:	6434

2015 წლის სტატისტიკური მონაცემების და ანგარიშების მიხედვით საქართველოს მთავრობამ საცხოვრებელი ფართებით დააკმაყოფილა 6434 ოჯახი.[8]

„საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო" - ს 2009-2015 წლების სტატისტიკა დევნილი ოჯახებისთვის საკუთრებაში გადაცემა საცხოვრებელი ფართების ასეთია:

წელი	**საკუთრებაში საცხოვრებელი ფართის მიმღები დევნილთა რაოდენობა**
2009-2010	6646
2011	478
2012	8255
2013	949
2014	1821
2015	530
სულ:	18679

---

[8]http://mra.gov.ge/res/docs/2016040810372836456.pdf - საქართველოსოკუპირებულიტერიტორიებიდანიძულებითგადაადგილებულპირთა, განსახლებისადალტოლვილთასამინისტროს 2015 წლისანგარიში;

მონაცემების მიხედვით 18679 ოჯახს 2009 წლიდან 2015 წლის ჩათვლით საკუთრებაში გადაეცათ საცხოვრებელი ფართები. 2012 წელს გადაეცათ ყველაზე მეტი საცხოვრებელი ფართი 8255 დევნილ ოჯახს. დევნილი ოჯახებისთვის ასევე საყურადღებოა სახელმწიფოს პოლიტიკის განხორციელების საკითხი სოციალური დახმარების კუთხით. სახელმწიფომ გამოყო 2009-2015 წლებში დევნილებისათვის ყოველთვიური შემწეობა და ერთჯერად დახმარება.

„საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო" - ს მიერ ბიუჯეტიდან დევნილთა სოციალური უზრუნველყოფისათვის გამოყოფილი თანხის ოდენობა ლარში:

წელი	**გამოყოფილი თანხები სამინისტროს ბიუჯეტიდან**
2009-2010	251700
2011	0
2012	4385800
2013	5025800
2014	7965959
2015	900000
სულ:	18529259

2014 წელს გამოყო სამინისტრომ ყველაზე დიდი თანხის ოდენობა 7965959 ლარი.[9]

2016 წელს„საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო" - ს მიერ განხორციელდა:

- 2016 წელს დასრულდა დევნილთა გრძელვადიანი განსახლების მიზნით ხუთი ობიექტის რეაბილიტაცია, სადაც 332 დევნილ ოჯახს ბინა გადაეცათ. ექსპერტის

[9] https://idfi.ge/ge/number-of-provided-living-areas-for-idps -დევნილთა ჩასახლებები და საცხოვრებელი ფართით უზრუნველყოფილი ოჯახების რაოდენობა (2009-2015)

დასკვნის შესაბამისად 2017 წელს განახლდა 1 კარკასული 111 ბინინი ობიექტის რეაბილიტაცია;

- 2016 წელს ქალაქ ზუგდიდში, დასრულდა ორი კორპუსის მშენებლობა და 144 ბინა დევნილ ოჯახებს გადაეცათ;
- 707 სახლის შესყიდვა განხორციელდა 2016 წელს, რაშიც დაიხარჯა 14148865 ლარი;
- 2016 წელს განხორციელდა სახელმწიფოს საკუთრებაში არსებული შენობის სრული რეაბილიტაცია და 121 დევნილი ოჯახს მართლზომიერ მფლობელობაში საკუთრებაში გადაეცათ;
- 2016 წელს განხორციელდა 1 დაუმთავრებელი ობიექტის გამოსყიდვა კერძო მესაკუთრისგან, რომელსაც ჩაუტარდა რეაბილიტაცია და 47 ბინა დევნილ ოჯახს გადაეცა საკუთრებაში;
- 2016 წელს გამოსყიდულმა ბინების რაოდენობამ სამოქმედო გეგმას გადააჭარბა, რადგან დევნილებისათვის ბინების საკუთრებაში გადასაცემად იგეგმებოდა 4 ობიექტის - 80 ბინის გამოსყიდვა, მაგრამ 2016 წელს განხორციელდა 40 ბინის გამოსყიდვა და გარდა ამისა განხორციელდა 4 ობიექტის - 61 ბინის გამოსყიდვა;
- 458 ბინა 2016 წელს დევნილთა გრძელვადიანი განსახლების მიზნით მენაშენეებისაგან შეისყიდა სამინისტრომ;
- 2016 წელს „ოლიმპიურ სოფელში" „ჰუალინგ ჯგუფი"-სგან შეისყიდა ხელშეკრულების საფუძველზე სამინისტრომ 300 ბინა თბილისში და 300 დევნილ ოჯახს ბინა გადასცა;
- 2016 წელს დაიწყო ასევე მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლების მშენებლობა და მოხდა 1212 ბინის მშენებლობა 18 ობიექტზე.

მშენებლობა მიმდინარეობდა:

ქალაქი	ობიექტების რაოდენობა	ბინების რაოდენობა
ზუგდიდი	6	432
ქუთაისი	2	160

წყალტუბო	2	140
გორი	8	480
სულ:	18	1212

- 2016 წელს განხორციელდა დევნილი ოჯახებისთვის ბინების შეძენა / შესყიდვა და 2016 წელს 523 ბინა შესყიდული იქნა. ზოგიერთი საცხოვრებელი სახლი კი შეძენილი იყო 2015 წელს, მაგრამ გადაცემა საცხოვრებელი ფართების განხორციელდა 2016 წელს. ჯამში 609 დევნი ოჯახს გადაეცა საცხოვრებელი ფართი საკუთრებაში. ასევე 2016 წელს განხორციელდა ბინების შესყიდვა კიდე, მაგრამ გადაცემა განხორციელდა 2017 წელს;
- 2016 წელს განხორციელდა დევნილი ოჯახებისთვის სხვადასხვა მუნიციპალიტეტებში საკუთრებაში გადაცემა აშენებული ინდივიდუალური სახლების. 14 ინდივიდუალური სახლის მშენებლობა დევნილი ოჯახებისთვის დასრულდა 2016 წელს. 2016 წელს იგეგმებოდა ასევე, 50 ინდივიდუალური სახლის მშენებლობა დონორის მიერ, მაგრამ არ განხორციელდა;
- „სოფლად სახლის“ პროექტის ფარგლებში 2016 წელს სოფლად დასახლდა 707 დევნილი ოჯახი;
- დევნილი ოჯახებისთვის საცხოვრებელი ფართების დაკანონების პროცესი 2016 წელს აქტიურად მიმდინარეობდა;
- 2016 წლის განმავლობაში 2532 დევნილ ოჯახზე, მთავრობამ გამოსცა განკარგულება, რომელიც ეხებოდა საცხოვრებელი ფართების დაკანონებას;
- 2016 წელს 2013 უძრავ ნივთზე, პირდაპირი მიყიდვის ფორმით, სიმბოლურ ფასად დევნილებისთვის საკუთრების უფლების რეგისტრაცია განხორციელდა;
- 100- მდე დევნილ ოჯახს, საკუთრებაში გადაეცათ მრთლზომიერ მფლობელობაში არსებული საცხოვრებელი ფართები.[10]

[10]http://mra.gov.ge/res/docs/2017041019081859539.pdf - საქართველოსოკუპირებულიტერიტორიებიდანიძულებითგადაადგილებულპირთა, განსახლებისადალტოლვილთასამინისტროს 2016 წლისანგარიში;

2016 წლის 1 დეკემბრის მდგომარეობით 35475 დევნილი ოჯახია უზრუნველყოფილი გრძევადიანი საცხოვრებელი ფართით, საიდანაც 24475 დევნილ ოჯახს საკუთრებაში აქვთ გადაცემული საცხოვრებელი ფართი. 5387 დევნილ ოჯახს კი საკომპენსაციო თანხა აქვთ აღებული საცხოვრებელი ფართის სანაცვლოდ. სახელმწიფომ 5387 დევნილ ოჯახზე, რომლებმაც საცხოვრებელი ფართის სანაცვლოდ კომპენსაცია აიღეს 2009-2010 წლებში გასცა 32431768 ლარი 1932 დევნილ ოჯახზე, დანარჩენ დევნილ ოჯახზე კი ფულადი დახმარება სხვადასხვა ინვესტორებმა გასცეს. 2013 წლამდე ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ტოლვილთა სამინისტროს მიერ ინფორმაციით დევნილი ოჯახების გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართების რეაბილიტაციას და ახლადაშენებული შენობებს სრულიადსსიპ„მუნიციპალიტეტის განვითარების ფონდი“ ახორციელებდა. 2013 წლიდან კი პროგრამას აფინანსებს ასევე სამინისტროც. საცხოვრებელი ფართების უზრუნველყოფაზე დევნილი ოჯახებისთვის 2008-2016 წლებში მშენებლობა-რეაბილიტაციაზე დაიხარჯა 365925594 ლარი. აქედან 121313690.6 ლარი გაწია სამინისტრომ. 244611984 ლარი კი მუნიციპალური განვითარების ფონდმა.

მშენებლობა-რაბილიტაციაზე დახარჯული თანხები დევნილთა საცხოვრებელი ფართით უზრუნველსაყოფად :

წელი	**მუნიციპალური განვითარების ფონდი**	**სამინისტრო**	**სულ**
2008	34385567		34385567
2009	51849300		51849300
2010	37654594		37654594
2011	74109842		74109842
2012	3135319		3135319
2013	6481098	9280012	15761110
2014	24684007	20877589	45561596
2015	12312257	33313046	45625303

2016		57842963	57842963
სულ:	244611984	121313610	365925594

ახლადაშენებული-რეაბილიტირებული საცხოვრებელი ფართების გადაცემა დევნილი ოჯახებისთვის 2009-2016 წლებში :

წელი	**დევნილი ოჯახების რაოდენობა**
2009	8286
2010	3825
2011	1541
2012	1536
2013	1113
2014	758
2015	1179
2016	954
სულ:	19192

სოფლად სახლის ფარგლებში 2013-2016 წლებში დაიხარჯა 26904309 ლარი და შესყიდული იქნა 1370 საცხოვრებელი სახლი. კერძო საკუთრებაში დევნილი ოჯახებისთვის 18470109 ლარი დაიხარჯა დევნილთა ჩასახლების ობიექტების

გამოსყიდვაში და დაკმაყოფილდა 1108 დევნილი ოჯახი. ასევე 92 დევნილ ოჯახს დაეფარა 1738396 ლარის იპოთეკური სესხი.

დევნილი ოჯახებისთვის 2013-2016 წლებში შესყიდული ინდივიდუალური სახლები და ბინები:

წელი	გადარიცხული თანხა	საცხოვრებელი სახლების რაოდენობა
2013	413424.2	30
2014	2180281.3	120
2015	9271538	470
2016	15039065	750
სულ	26904309	1370

საკუთრებაში არსებული დევნილთა ჩასახლებების ობიექტების გამოსყიდვა დევნილთა ოჯახებისთვის 2012-2016 წლებში:

წელი	გადარიცხული თანხა	დევნილთა ოჯახების რაოდენობა
2012	248945	43
2013	3200398.62	199
2014	3635234.65	459
2015	6864517.82	289
2016	4521013.83	118
სულ	18470109.92	1108

2008-2016 წლებში დევნილთა გრძელვადიანი საცხოვრებლით უზრუნველყოფაზე დაიხარჯა დაახლოებით 670 მილიონი ლარი, აქედან 470 მილიონი ლარი საერთაშორისო დაფინანსება იყო.[11]

2017 წელს „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო" - მ 445 დევნილ ოჯახს საცხოვრებელი ფართი გადასცა ქალაქ გორში 8 ახლადაშენებულ კორპუსში, რომელიც 480 ბინას მოიცავდა, ხოლო 35 სამოთახიან ბინაზე განაცხადების მეორე ეტაპი გამოაცხადა, რადგან პირველ ეტაპზე განაცხდის შევსება შეეძლოთ იმ დევნილ ოჯახებს რომლებიც რეგისტრირებულები იყვნენ შიდა ქართლში.

2017 წელს დაიწყო ასევე საქართველოს მთავრობის განკარგულების საფუძველზე 520 დევნილი ოჯახისთვის საცხოვრებელი ფართების საკუთრებაში გადაცემა. მართლზომიერ მფლობელობაში საცხოვრებელი ფართების დაკანონება დევნილი ოჯახებისთვის განხორციელდა : ქუთაისში, ზუგდიდსა და ზესტაფონში.

2018 წელს „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტრო" - მ განახორციელა:

- 120 დევნილი ოჯახისთვის 2 რვასართულიანი საცხოვრებელი კორპუსის მშენებლობა მცხეთაში;
- დაიწყო 333 დევნილი ოჯახისთვის საცხოვრებელი ფართების დაკანონება : თბილისში, თელავში, ზუგდიდში და ქუთაისში;
- 40 დევნილ ოჯახს ვაზიანში ახლადაშენებულ კორპუსში ბენები გადასცა;

---

[11]https://idfi.ge/ge/refugees_still_waiting_for_permanent_residency_homes_limited_state_resources_or_lack_of_political_willმუდმივისაცხოვრებლისმოლოდინშიმყოფიდევნილიოჯახები - შეზღუდულისახელმწიფორესურსითუარასაკმარისიპოლიტიკურინება

- დაიწყო 164 დევნილი ოჯახებისთვის ბათუმში ახლადაშენებულ კორპუსში ბინების გადაცემა;
- გაზარდა თანხები „სოფლად სახლი“-ს შესაძენად დევნილი მოსახლეობისთვის;
- 240 დევნილ ოჯახს ბინა გადაეცა ზუგდიდში;
- 360 დევნილი ოჯახისთვის ზუგდიდში დაიწყო 6 ახალი კორპუსის მშენებლობა;
- გორში დასრულდა დევნილებისათვის 21 სამოთახიანი ბინის განაწილების პროცედურა;
    - დაიწყო განაცხადების მიღება თბილისსა და მარნეულში ბინების გადაცემასთანდაკავშირებით;
- დაიწყო განხილვა 500 დევნილი ოჯახისთვის სოფლად სახლის შესყიდვის თაობაზე;
- რეაბილიტაცია ჩაუტარდა თბილისში დევნილთა საცხოვრებელ კორპუსებს;
- დაიწყო განაცხადების მიღება დევნილი ოჯახებისთვის ბათუმში საცხოვრებელი ბინების გადაცემასთან დაკავშირებით;[12]

იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა მიმართ 2019-2020 წლების სახელმწიფო სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმა ითვალისწინებს სამ ძირითად მიზანს:

- საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესებას დევნილი ოჯახებისთვის და გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართებით უზრუნველყოფას;
- სოციალურ-ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესებას დევნილი ოჯახებისთვის;
- ინფორმირებულობის გაზრდას დევნილებისათვის.

სამოქმედო გეგმის ძირითადი პრიორიტეტებია:

[12]http://www.mra.gov.ge საქართველოს ოკუპირებულ ტერიტორიებიდან დევნილთა საკითხები

- 2019-2020 წლებში ძირითადი აქცენტი კეთდება მშენებლობებზე, დევნილი ოჯახების განსახლებაზე და პროგრამებზე;
- 2019 წლის განმავლობაში იგეგმება საცხოვრებლების შესყიდვის პროგრამის ფარგლებში 650 დევნილი ოჯახის დახმარება. დევნილ ოჯახებს ექნებათ შესაძლებლობა, სოფლად შეარჩიონ სახლი თავისი მიწის ნაკვეთით;
- სამოქმედო გეგმა ითვალისწინებს საცხოვრებლად უვარგისი ობიექტების დახურვას სადაც დევნილი ოჯახები ცხოვრობენ და 700 დევნილი ოჯახის განსახლებას სხვა საცხოვრებელ ფართებში;
- 2019 წლის სამოქმედო გეგმა ითვალისწინებს ასევე 180 მოწყვლადი დევნილი ოჯახის განსახლებას რომელსაც აქვს ომის ვეტერანის სტატუსი საქართველოს მთლიანობის დასაცავად ან ის დევნილი ოჯახი, რომლის წევრიც გარდაიცვალა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის დასაცავად ბრძოლაში.

სამოქმედო გეგმის მოსალოდნელი შედეგები:

- ინფორმაციის განახლება დევნილთა შესახებ მონაცემთა ბაზაში;
- სახვადასხვა პროგრამის ფარგლებში დევნილთა გრძელვადიანი განსახლება და სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება და ინფორმაცია;
- დაგეგმილია 650 დევნილი ოჯახის განსახლება;
- 2019 წელს ბინას მიიღებს ახლადაშენებულ საცხოვრებელ კორპუსში დაახლოებით 1100 დევნილი ოჯახი;
- 2019 წელს მოხდება 800 ბინის შეძენა მრავალბინიან საცხოვრებელ შენობაში;
- 2019-2020 წლებში მოხდება დაახლოებით 100 კერძო საკუთრებაში არსებული ბინის გამოსყიდვა;
- 2019-2020 წლებში 200 იპოთეკარის დახმარება განხორციელდება;

- 2019-2020 წლებში იგეგმება 3000 დევნილი ოჯახისთვის საცხოვრებელი ფართების პრივატიზაცია/საკუთრებაში გადაცემა.[13]

3.3. დევნილი ოჯახებისთვის იპოთეკური სესხის დაფარვის პროექტი

2015 წლიდან სამინისტრომ განახორციელა საპილოტე პროექტი, რომელიც მიზნად ისახავდა დევნილი ოჯახებისთვის იპოთეკური სესხის დაფარვას, რომლის ფარგლებშიც 49 დევნილ ოჯახს დაუფარა იპოთეკური სესხი. იმ დევნილ ოჯახებს დაეფარათ იპოთეკური სესხი, რომლებსაც 2015 წლის პირველ იანვრამდე შეძენილი ჰქონდათ საცხოვრებელი ფართი - ბინა/სახლი. ფულადი დახმარება იპოთეკური სესხის დაფარვისთვის ერთ დევნილ ოჯახზე განსაზღვრული იყო მაქსიმალური ოდენობა, არაუმეტეს 20000 ლარი და გამოყოფილი იყო ბიუჯეტიდან 1000000 ლარი საპილოტე პროგრამის განხორციელების ფარგლებში, მაგრამ 2016 წელს ამ მიმართულებით სამინისტრომ დაფინანსება გაზარდა, რადგან დევნილი ოჯახების მხრიდან დიდი ინტერესი გამოიწვია.

2015-2016 წლების დევნილთა მიმართ სახელმწიფოს სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმაში ცვლილებები განხორციელდა 2016 წლის 21 მარტის N 472 მთავრობის განკარგულების საფუძველზე, რომელიც ეხებოდა იპოთეკური სესხის დაფარვის პროექტს, იმ დევნილი ოჯახებისთვის, რომლებსაც 2016 წლის 1 იანვრამდე შეძენილი ჰქონდათ იპოთეკური სესხით საცხოვრებელი სახლი ან ბინა და ეს საცხოვრებელი სახლი/ბინა ერთადერთ ფაქტობრივ საცხოვრებელს წარმოადგენდა. აქედან გამომდინარე დაიხარჯა 857567,28 ლარი 2016 წლის პირველ ნახევარში და 44 დევნილ ოჯახს იპოთეკური სესხი დაეფარათ.

---

[13]https://www.moh.gov.ge/uploads/files/2019/Failebi/27.03.2019-9.pdf - საქართველოს მთავრობის განკარგულბა იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა მიართ 2019-2020 წლებში სახელმწიფოს სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ

სამინისტრომ ცვლილებები განახორციელა წინა წლებში გამოცემულ მთავრობის განკარგულებებში და იპოთეკური სესხის დაფარვის პროექტი გაგრძელდა 2017-2018 წლებშიც. სამინისტრომ 2017 წლის ბიუჯეტში 2 მილიონამდე ლარი გამოყო იპოთეკური სესხების დასაფარავად, რათა დევნილი ოჯახები ყოფილიყვნენ გრძელვადიანი საცხოვრებელი ფართით უზრუნველყოფილები. 2017 წლის მონაცემებით 93 დევნილ ოჯახს პროექტის ფარგლებში დაფარული ჰქონდათ იპოთეკური სესხი. 2018 წელსაც სამინისტრომ განახორციელა განაცხადების მიღება დევნილი ოჯახებისგან, რომელიც ეხებოდა იპოთეკური სესხის დაფარვას და 100 დევნილ ოჯახს იპოთეკური სესხი დაუფარა.

2019 წლის თებერვლის მონაცემებით სამინისტროს უკვე 375 დევნილ ოჯახისთვის ჰქონდა დაფარული იპოთეკური სესხი, მაგრამ იპოთეკური სესხის დაფარვის პროექტი გრძელდება 2019 წელსაც და ამ მიმართულებით გამოყოფილია 2200000 ლარი. [14]

[14] http://www.mra.gov.ge საქართველოს ოკუპირებულ ტერიტორიებიდან დევნილთა საკითხები

დასკვნა

ომებს, კონფლიქტებს, ბრძოლებს, დევნას, ეთნიკურ და სოციალურ ურთიერთობებს, დევნილებს, ლტოლვილებს, იძულებით გადაადგილებურ პირებს ისტორიაში დიდი ადგილი უკავიათ და აღნიშნული პრობლემები და მათ მიერ გამოწვეული შედეგები დღესაც აქტუალური და მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ საქართველოსთვის არამედ თითქმის მთელი მსოფლიოსთვის.

საქართველოში დევნილების, იძულებით გაადაადგილებული პირების და ლტოლვილების პრობლება დაიწყო 1990-იანი წლების დასაწყისში, როდესაც რუსეთის ფედერაციამ განახორციელა დაპირისპირების ინსპირირება და საქართველოში არსებულ ავტონომიებში პრობლემები შექმნა, რასაც უკვე 1991, 1992-1993 და 2008 წლებში მოჰყვა საომარი მოქმედებები და ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებული პირები.

ნაშრომში წარმოდგენილმა ანალიზმა შესაძლებელი გახადა წარმოგვეჩინა საქართველოში იძულებით გადაადგილებულ პირთა მიმართ არსებული ხარვეზები და პრობლემები. ასევე ანალიზმა აჩვენა, რომ მნიშვნელოვანი დარღვევებით მიმდინარეობდა დევნილთა განსახლება, რას გამოიხატებოდა წინასწარი გაფრთხილების არ არსებობით.

საქართველოს კანონი „იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა შესახებ“ არეგულირებს სამართლებრივ საფუძველს და განსაზღვრავს დევნილის სტატუსის მინიჭებას. დევნილთა მიმართ სახელმწიფო პოლიტიკა სამართლებრივად მოწესრიგებულია, თუმცა გამოიკვეთა ძირითადი პრობლემები:

- გრძელვადიანი განსახლება;
- დევნილის სტატუსის მინიჭება;
- დევნილის სტატუსის შეწყვეტა და აღდგენა;
- საზოგადოებაში ინტეგრაცია;
- საცხოვრებელი ფართების უზრუნველყოფა;
- კონპენსაციის გაცემა;

რეკომენდაციები

- ✓ საოკუპაციო ხაზთან მდებარე სოფლების მოსახლეობა, რომლებიც ამ დრომდე არ დაბრუნებულა საკუთარ საცხოვრებელ ადგილას საფრთხის შემცველი პირობების გამო საჭიროა მიენიჭოს დევნილის სტატუსი;
- ✓ დევნილები, რომლებიც ცხოვრობენ დროებით თავშესაფრებში და სახელმწიფოსგან ჯერ კიდევ არ მიუღიათ საცხოვრებელი ფართები, სახელმწიფოს მხრიდან არ უნდა მოხდეს მათი გამოსახლება სანამ არ მოხდება მათი უზრუნველყოფა სათანადო საცხოვრებელი ფართით. ასევე გათვალისწინებული უნდა იყოს საცხოვრებელის შეთავაზება რეგისტრაციის ადგილის მიხედვით;
- ✓ დევნილთათვის შეთავაზებული საცხოვრებელი ფართები და პირობები შესაბამისობაში უნდა იყოს კანონში გაწერილ სტანდარტებთან;
- ✓ კანონმდებლობით დარეგულირდეს დევნილთა გამოსახლების პროცედურები და შესაბამისობაში მოვიდეს შესაბამის სტანდარტებთან.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ი.გ.პ. ქალთა ასოციაცია „თანხმობა“ - ქალის თვალით დანახული რეალობა, პროექტი „ქალთა, მშვიდობის და უსაფრთხოების დღის წესრიგის განახლება (WPS) ეუთოს რეგიონში. თბ; 2019 წ.
2. ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი IDIF დევნილთა სტატისტიკა სტატუსის ჩამორთმევის, შეწყვეტისა და შემოსავლების მიხედვით - ანალიზი მომზადებულია პროექტის - „საზოგადოების გაძლიერება კარგი მართველობის ხელშეწყობისთვის“ - ფარგლებში - 2018.
3. იძულებით გადაადგილების მონიტორინგის ცენტრი (IDMC) - მძიმე ტვირთი - იძულებით გადაადგილებულნი საქართველოში, ცხოვრებისეული ისტორიები აფხაზეთიდან და სამხრეთ ოსეთიდან. პროექტი „იძულებით გადაადგილებილთა ხმები“.
4. პიპინაშვილი დ. სამხრეთ კავკასიის კონფლიქტები და რეგიონული სტაბილურობის პრობლემები; თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა; თბ; 2009.
5. ქურდივანიძე ნ. სახელმწიფო პოლიტიკა დევნილთა მიმართ - ხარვეზების ანალიზი, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, თბ; 2011.
6. ქურდოვანიძე ნ. დევნილთა უფლება სათანადო საცხოვრებელზე, სამართლებრივი ანალიზი, სასამართლოს პრაქტიკის ძირითადი ტენდენციები, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია თბ; 2013
7. ქურდოვანიძე ნ. დევნილთა საცხოვრებლით უზრუნველყოფის სახელმწიფო პოლიტიკა, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია თბ; 2014.
8. ჯანელიძე ო. ნარკვევები საქართველო-რუსეთის ურთიერთობის ისტორიიდან. გამომცემლობა „საარი“თბ; 2013

9. http://mra.gov.ge/res/docs/2014030615212665026.pdf-საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს 2013 წლისანგარიში;
გადამოწმებულია 25.03.2019
10. http://mra.gov.ge/res/docs/2015032410090412594.pdf-საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს 2014 წლისანგარიში; გადამოწმებულია 28.03.2019
11. http://mra.gov.ge/res/docs/2016040810372836456.pdf - საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს 2015 წლისანგარიში; გადამოწმებულია 30.03.2019
12. http://mra.gov.ge/res/docs/2017041019081859539.pdf - საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს 2016 წლისანგარიში; გადამოწმებულია 04.04.2019
13. https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2244506?publication=4საქართველოს კანონი - „საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა შესახებ“ გადამოწმებულია 07.04.2019
14. https://idfi.ge/ge/idps_in_georgia_statistics - დევნილთა სტატისტიკა სტატუსის ჩამორთმევის, შეწყვეტისა და შემოსავლების მიხედვით. გადამოწმებულია 10.04.2019
15. https://idfi.ge/ge/number-of-provided-living-areas-for-idps -დევნილთა ჩასახლებები და საცხოვრებელი ფართით უზრუნველყოფილი ოჯახების რაოდენობა (2009-2015). გადამოწმებულია 13.04.2019
16. https://idfi.ge/ge/refugees_still_waiting_for_permanent_residency_homes_limited_state_resources_or_lack_of_political_will მუდმივი საცხოვრებლის მოლოდინში მყოფი დევნილი ოჯახები - შეზღუდული სახელმწიფო რესურსი თუ არასაკმარისი პოლიტიკურინება. გადამოწმებულია 16.04.2019

17. http://www.mra.gov.ge საქართველოს ოკუპირებულ ტერიტორიებიდან დევნილთა საკითხები. გადამოწმებულია 20.04.2019
18. https://matsne.gov.ge/ka/document/view/3581628?publication=0 - საქართველოს მთავრობის განკარგულება იძულებით გადაადგილებულ პირთა – დევნილთა მიმართ 2017-2018 წლებში სახელმწიფოს ტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ. გადამოწმებულია 22.04.2019
19. http://mra.gov.ge/res/docs/2017022718021215542.pdf - საქართველოს მთავრობის განკარგულება იძულებით გადაადგილებულ პირთა – დევნილთამიმართ 2017-2018 წლებში სახელმწიფოს ტრატეგიის განხორციელების სამოქმედოგეგმა. გადამოწმებულია 26.04.2019
20. https://www.moh.gov.ge/uploads/files/2019/Failebi/27.03.2019-9.pdf-იძულებით გადაადგილებულ პირთა დევნილთა მიმართ 2019-2020 წლებში სახელმწიფო სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ. გადამოწმებულია 02.05.2019

21. **https://idfi.ge/ge/idps_in_georgia_statistics-** დევნილთასტატისტიკასტატუსისჩამორთმევის, შეწყვეტისა და შემოსავლების მიხედვით. გადამოწმებულია 05.05.2019

22. **https://idfi.ge/ge/number-of-provided-living-areas-for-idps** - დევნილთა ჩასახლებები და საცხოვრებელი ფართით უზრუნველყოფილი ოჯახების რაოდენობა (2009-2015). გადამოწმებულია 08.05.2019
23. https://www.datalab.ge/ge/visualizations/view/30 - დევნილთა სტატუსის ჩამორთმევის და შეწყვეტის სტატისტიკა. გადამოწმებულია 12.04.2019
24. https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2244506?publication=4 - საქართველოს კანონი ოკუირებული ტრიტორიებიდან იძულბით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა შესახებ. გადამოწმებულია 15.04.2019

25. https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1531916?publication=8 - საქართველოს კანონი ლტოლვილისა და ჰუმანიტარული სტატუსების შესახებ. გადამოწმებულია 18.04.2019

26. საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა საკითხების პრესრელიზები: გადამოწმებულია 22.05.2019

http://www.mra.gov.ge/geo/news/show/189/10612

http://www.mra.gov.ge/geo/news/show/189/10631

http://www.mra.gov.ge/geo/news/show/189/10652

http://www.mra.gov.ge/geo/news/show/189/10673

http://www.mra.gov.ge/geo/news/show/189/10681

http://www.mra.gov.ge/geo/news/show/189/10684

http://www.mra.gov.ge/geo/news/show/189/10725

http://www.mra.gov.ge/geo/news/show/189/10726

http://www.mra.gov.ge/geo/news/show/189/1072

http://www.mra.gov.ge/geo/news/show/189/10728

http://www.mra.gov.ge/geo/news/show/189/10735

http://www.mra.gov.ge/geo/news/show/189/10737

http://www.mra.gov.ge/geo/news/show/189/10738

http://www.mra.gov.ge/geo/news/show/189/10739